

# Tvistemålshanteringen

## En kartläggning

313

Tingsal 4



ISSN: 0281-0484  
Diarienummer 455-2008

Tryckt på Danagårds Grafiska, Ödeshög, oktober 2008

# Innehåll

<b>1</b>	<b>Sammanfattning</b>	<b>4</b>
<b>2</b>	<b>Bakgrund</b>	<b>6</b>
<b>3</b>	<b>Vårt arbete</b>	<b>8</b>
3.1	Uppdraget	8
3.2	Projektet	8
3.3	Arbetets bedrivande	8
<b>4</b>	<b>Inre organisation och arbetsätt</b>	<b>10</b>
4.1	Organisationsformer	10
4.2	Författningar	11
<b>5</b>	<b>Andra processregler</b>	<b>13</b>
5.1	Handlägningsrutiner i skiljeförfarande	13
5.2	Processregler i de nordiska grannländerna	13
<b>6</b>	<b>Kvalitetsarbete i tingsrätterna och hovrätterna</b>	<b>15</b>
<b>7</b>	<b>Inhämtad information</b>	<b>16</b>
7.1	Statistiska uppgifter	16
7.2	Skrivelse till domstolarna	17
7.3	Möte med representanter från domstolarna	23
7.4	Besök på domstolar	27
7.5	Möte med Malmö tingsrätt	29
7.6	Möte med advokater	29
<b>8</b>	<b>Sammanfattande synpunkter</b>	<b>32</b>
8.1	Viktiga faktorer	32
8.2	Olika arbetsätt	34
8.3	Berörda författningar	36
<b>9</b>	<b>Slutsatser</b>	<b>38</b>

## Bilagor

Bilaga 1	Projektdirektiv
Bilaga 2	Förteckning över de personer och domstolar som bidragit med synpunkter

# 1 Sammanfattning

Det övergripande syftet med domstolarnas verksamhet är att avgöra mål och ärenden på ett rättssäkert och effektivt sätt. I denna rapport redovisar vi, utifrån inhämtade uppgifter från domstolar och advokater, vilka faktorer som inverkar på domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet. Vi beskriver också hur domstolarna arbetar för att möta variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider vad gäller tvistemålen samt redovisar de synpunkter på utformningen av berörda författningar som framkommit. Vi har inte på ett entydigt sätt kunnat besvara den övergripande frågan hur domstolarna ska kunna hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider när det gäller tvistemålen. Vi har dock kunnat göra följande generella iakttagelser.

- Det är av vikt att varje enskild domstol arbetar med att hitta den organisationsform som är bäst för domstolen och, tillsammans med berörda aktörer, tar fram tydliga, effektiva och rättssäkra rutiner för hanteringen av tvistemål. I detta sammanhang bör domstolschefens betydelse för ett ständigt pågående utvecklings- och kvalitetsarbete betonas.
- Ett sätt att klara av större variationer i mål- och ärendetillströmningen är att anlita domare som tillhör den förstärkningsstyrka med domare som numera finns. En annan möjlighet är ett utvidgat samarbete mellan olika domstolar.
- Det är mycket som talar för att det blir en snabbare och bättre handläggning om det är en ordinarie domare som ansvarar för beredningen av i vart fall de mer kvalificerade dispositiva tvistemålen. De mer rutinmässiga tvistemålen kan handläggas i en beredningsorganisation utifrån fasta handläggningsrutiner. Viktigt är dock att det under beredningen alltid går att utpeka någon som är ansvarig för beredningen av målet.
- Domstolarna bör även framöver i största möjliga utsträckning använda sig av de bestämmelser som finns i rättegångsbalken för att göra beredningen av tvistemålen så effektiv som möjligt. Det är också viktigt att domskrivningen anpassas efter behovet i varje enskilt mål.
- Det finns ett tydligt linjärt samband mellan omloppstiden och mål i balans. Domstolarnas arbete med att få bort överbalanserna av mål är därför mycket viktigt. Genom att minska balanserna frigörs resurser till arbetet med att avgöra mål och ärenden. Det är därför av vikt att resurser tillförs arbetet med balansavarbetning.

Slutligen anser vi att det är viktigt att bra exempel på hantering av tvistemål sprids mellan domstolarna och att närliggande domstolar och domstolar med likartad struktur för en kontinuerlig dialog mellan sig i dessa frågor. Domstolarna bör således i större utsträckning än idag utbyta erfarenheter med varandra. I detta arbete bör Domstolsverket stödja domstolarna, genom att fungera som inspiratör och förmedlare av kunskap. Genom tillkomsten av Domstolsakademien har ytterligare ett sätt att sprida goda erfarenheter mellan domstolarna uppkommit.

Det kan vidare vara av värde för enskilda domstolar att på ett mer systematiskt sätt kartlägga vilka rutiner som gäller för den egna tvistemålshandlingen. Som ett led i detta arbete kan Domstolsverket anordna utbildningar för domstolarna i processkartläggning.

## 2 Bakgrund

De allmänna domstolarna utgörs av tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen. Vid samtliga allmänna domstolar handläggs tvistemål, brottmål och ärenden. Tvistemålen brukar delas in i två grupper, indispositiva (familjemål) och dispositiva tvistemål (förmögenhetsrättsliga mål).

Det övergripande syftet med domstolarnas verksamhet är att avgöra mål och ärenden på ett rättssäkert och effektivt sätt. Medborgarna och andra intressenter ska kunna utgå från att mål och ärenden avgörs inom rimlig tid och att den som vänder sig till domstol ska bemötas korrekt och med respekt samt få relevant och begriplig information.

Enligt budgetpropositionen ska domstolsorganisationen vara utformad så att den skapar förutsättningar för

- specialisering
- kompetensutveckling och
- en väl fungerande beredningsorganisation.

Den dömande verksamheten ska i huvudsak utföras av domare och huvuddelen av beredningsarbetet ska skötas av andra anställda.<sup>1</sup>

De nämnda målsättningarna har bland annat medfört en översyn och förändringar av den yttre tingsrättsorganisationen innebärande sammanslagningar av ett antal tingsrätter. Statskontoret har haft i uppdrag att utvärdera de organisationsförändringar som genomförts under 1999-2006. Uppdraget har redovisats i en rapport. Statskontoret angav i rapporten att en betydligt större andel av de tingsrätter som lagts samman och därmed bildat större enheter har utvecklat sin inre organisation och infört olika typer av specialisering av sina verksamheter. Statskontoret angav vidare att det är svårt att finna generella förklaringar till varför vissa tingsrätter bedriver en mer effektiv verksamhet än andra tingsrätter och att regeringen i ökad utsträckning bör följa upp och utvärdera verksamhetens effektivitet vid enskilda tingsrätter.<sup>2</sup>

Flera olika utredningar har också tillsatts med uppgifter hänförliga till vissa av de nämnda målsättningarna. En utredare har haft i uppdrag att överväga åtgärder för att förbättra enskildas möjligheter att påskynda domstolarnas handläggning av mål och ärenden. Detta uppdrag redovisades i februari 2008.<sup>3</sup> En annan utredare kartlägger för närvarande hur kommunikationen mellan domstolarna och medborgarna fungerar samt överväger hur kommunikationen kan utvecklas vidare. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2008.<sup>4</sup> Riksdagen har också sedan tidigare beslutat om en rad förändringar av förfarandet i allmän domstol, som börjar gälla den 1 november 2008. En arbetsgrupp i Domstolsverket (DV) har vidare gjort en genomgång av rättegångsbalkens forumregler i tvistemål.<sup>5</sup>

Domstolarnas verksamhet ska vidare i möjligaste mån renodlas till dömande uppgifter. Detta har resulterat i att ett antal ärenden som inte innebär dömande

---

<sup>1</sup> Prop. 2007/08:1 s. 23, 26 och 47 samt Justitiedepartementets verksamhetsplan för 2008 s. 13

<sup>2</sup> Statskontorets rapport Sammanslagna tingsrätter – En utvärdering (2007:9) s. 7 f.f.

<sup>3</sup> Förtursförklaring i domstol (SOU 2008:16)

<sup>4</sup> Förtroendeutredningen (Ju 2007:8)

<sup>5</sup> Forum i tvistemål – Promemoria V, från Domstolsverkets arbetsgrupp för processrättsliga frågor (DV-rapport 2003:4)

verksamhet flyttats över till andra myndigheter.<sup>6</sup> Ärendeutredningen har därutöver i ett betänkande föreslagit att prövningen i första instans av ytterligare ett stort antal ärendetyper ska flyttas från domstol till förvaltningsmyndighet.<sup>7</sup>

Det pågår också utredningar som rör specialisering av vissa typer av mål till en särskild domstol.

---

<sup>6</sup> Prop. 2007/08:1 s. 26

<sup>7</sup> Domstolarnas handläggning av ärenden (SOU 2007:65)

## 3 Vårt arbete

### 3.1 Uppdraget

I regleringsbrevet för 2008 gav regeringen DV i uppdrag att undersöka hur domstolarna ska kunna hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider när det gäller tvistemålen. I framställningen av uppdraget angavs också följande.

*Det är av stor vikt att tvistemålshanteringen kan ske effektivt och med hög kvalitet. Medborgarna och andra intressenter ska kunna utgå från att mål och ärenden avgörs inom rimlig tid. Detta gäller inte minst fysiska och juridiska personers rätt att i rimlig tid få civilrättsliga tvister och andra rättsliga angelägenheter prövade i domstol. Verksamheten vid domstolarna måste vara utformad på ett sådant sätt att de kan klara sina uppgifter avseende såväl brottmål som tvistemål.*

Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2008.

Det bestämdes att genomförandet av nämnda uppdrag skulle ske genom ett projekt i DV. Projektet har benämnts ”Tvistemålsuppdraget” och genomförts enligt särskilda projektdirektiv.

### 3.2 Projektet

Enligt projektdirektiven ska en rapport tas fram som

1. belyser vilka faktorer som inverkar på domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet.
2. omfattar en beskrivning av hur olika domstolar arbetar för att möta variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider avseende tvistemålen. Utredningen i denna del kan fullgöras genom att information inhämtas direkt från domstolarna eller vid besök på några representativa domstolar.
3. redovisar de eventuella synpunkter på utformningen av berörda författningar som kan ha framkommit under arbetets gång.

Projektet ska utgå från den befintliga yttre organisationen och från att de eventuella förslag som läggs fram ska kunna genomföras inom ramen för den övergripande dimensioneringen.

Projektdirektiven bifogas rapporten, se bilaga 1.

### 3.3 Arbetets bedrivande

Projektorganisationen har bestått av dels en styrgrupp, dels en projektgrupp. I styrgruppen har ingått chefsjuristen Jörgen Nilsson och chefen för enheten för organisationsutveckling Dan Töllborn. Projektgruppen har bestått av hovrättslagmannen Staffan Levén (projektledare), hovrättsassessorn Camilla Lyckman (projektsekreterare), numera chefsrådmannen Monica Felding, vera-konsulten Margareta Svernfors Rothell och juristen Jan Lindgren.

Projektgruppen tillsattes i mars 2008 och ett inledande möte hölls samma månad. Projektgruppen har därefter haft sex arbetsmöten och rapporterat till styrgruppen vid fyra tillfällen. Även generaldirektören har hållits informerad om pro-

jektgruppens arbete. Vidare har projektgruppen informerat de fackliga representanterna vid tre tillfällen.

En stor del av projektgruppens arbete har bestått i att från olika håll inhämta information om dels vilka faktorer som påverkar domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet, dels olika arbetssätt. Vi har samrått med ett antal domare och advokater. Informationen från domstolarna har inhämtats genom en skrivelse till samtliga tingsrätter och hovrätter, genom besök på domstolar samt genom möten. De personer och domstolar som bidragit med synpunkter framgår av bilaga 2. Vi har också inhämtat information om inkommande och avgjorda mål vid enskilda tingsrätter och hovrätter samt andra statistikuppgifter om domstolarna.

## 4 Inre organisation och arbetsätt

Domstolarna är organiserade på olika sätt och tillämpar olika arbetsformer. De kommer till följd härav också att handlägga tvistemålen på i viss mån olika sätt. I huvudsak styrs domstolarnas sätt att organisera sig och arbeta dock av reglerna i rättegångsbalken och instruktionen för respektive instans.

### 4.1 Organisationsformer

Tidigare var många tingsrätter organiserade i rotlar. Fler och fler tingsrätter har emellertid numera övergått till att arbeta i enheter. Nedan anges en grov skiss av framträdande organisationsformer för *tingsrätterna*.

#### Traditionell rotelindelning

Med traditionell rotelindelning avses en organisation med ett antal rotlar där mål fördelas på respektive rotel som vanligtvis består av en domare, en domstolssekreterare samt en notarie. Varje mål bereds som huvudregel i alla sina delar inom den enskilda roteln. Vanligtvis fördelas både tvistemål och brottmål på varje rotel, s.k. blandade rotlar.

#### Rotelgrupp

Med en rotelgrupp avses två eller fler rotlar som bildar en mer eller mindre löst sammansatt organisation för stöd och samordning av beredningsarbetet. En viss omfördelning av beredande uppgifter och mål kan ske mellan rotlarna. Det kan t.ex. vara så att domstolssekreterarna arbetar över rotelgränserna eller att brottmålen sätts ut vissa bestämda dagar, oberoende av vem av domarna som är indelad som ordförande den dagen.

#### Enhet med flera domare

I en enhet med flera domare fördelas målen oftast på enheten och därefter vanligen på domare inom enheten av en enhetschef. Enhetens mål bereds inom en beredningsorganisation där domare, notarier och domstolssekreterare i olika utsträckning deltar i beredningsarbetet. I vissa fall har en beredningsjurist eller en ordinarie domare ett samordnande ansvar för beredningen av alla mål och ärenden på enheten. Kännetecknande är att domaren inte, såsom i en organisation med traditionell rotelindelning, följer målen hela vägen utan tar del av dem först då kvalificerade juridiska bedömningar måste göras eller inför huvudförhandlingen. Det varierar dock mellan domstolarna i vilken utsträckning målen handläggs av en beredningsorganisation.

#### Hybridorganisation

Ibland kan organisationen vara en blandning av enhetssystem och traditionella rotlar. Brottmålen hanteras då vanligtvis inom enheten medan i vart fall de dispositiva tvistemålen fördelas på och bereds av domare.

#### Specialisering

På de flesta domstolar handläggs både brottmål och tvistemål på rotlar eller enheter. Ett par av de större domstolarna arbetar dock på enheter med endast brottmål eller tvistemål. Därutöver finns det olika former av specialisering, t.ex. att en domare är avdelad att särskilt handlägga större tvistemål eller att en grupp av domare inte handlägger brottmål med förtur.

Alla *hovrätter* är indelade avdelningsvis. På flera hovrätter arbetar personalen i olika former av beredningsorganisationer. Vissa avdelningar arbetar dock i traditionell rotelorganisation. Viss mån av specialisering förekommer också i hovrätterna i form av att några avdelningar eller ledamöter är avdelade att handlägga särskilda måltyper.

## 4.2 Författningar

### Rättegångsbalken

I rättegångsbalken finns bestämmelser som rör handläggningen av tvistemål. Det anges bland annat att tingsrätten ska driva förberedelsen med inriktning mot ett snabbt avgörande av målet och att rätten så snart det kan ske bör höra parterna angående målets handläggning och om det inte är obehövt upprätta en tidsplan för denna. För de dispositiva tvistemålen finns dessutom några särskilda bestämmelser som syftar till att handläggningen ska bedrivas så snabbt som möjligt. Det anges bl.a. följande.

- Är saken sådan att förlikning därom är tillåten, får en part föreläggas att slutligt bestämma sin talan och uppge de bevis han åberopar, om det är påkallat med hänsyn till hur parten utfört sin talan tidigare under målets handläggning. Efter det att tiden för sådant yttrande har gått ut, får parten inte åberopa någon ny omständighet eller något nytt bevis, om han inte gör sannolikt att han har haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att åberopa omständigheten eller beviset tidigare (RB 42:15, den s.k. skarpa stupstocken).

- I mål där förlikning om saken är tillåten får tingsrätten meddela parterna att förberedelsen vid en viss senare tidpunkt skall anses vara avslutad. I sådant fall får efter den tidpunkten en part åberopa en ny omständighet eller ett nytt bevis endast om

1. parten gör sannolikt att han har haft en giltig ursäkt att inte åberopa omständigheten eller beviset tidigare, eller
2. målets prövning inte fördröjs i någon väsentlig mån, om åberopandet tillåts.

I meddelandet skall parterna upplysas om den verkan som meddelandet har (RB 42:15 a, den s.k. mjuka stupstocken).

- Rätten skall, om det är lämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter, verka för att parterna förlikas eller på annat sätt uppnår en samförståndslösning. Om det i ett mål där förlikning om saken är tillåten med hänsyn till målets beskaffenhet är lämpligare att särskild medling äger rum, kan rätten förelägga parterna att inställa sig till ett förlikningsammansättningsråd inför medlare som förordnas av rätten (RB 42:17).

Handläggningsreglerna för tvistemål i hovrätt liknar på många sätt reglerna om rättegången i tingsrätt. Bestämmelser motsvarande de nyss nämnda saknas dock för hovrätten. Att det saknas uttryckliga bestämmelser hindrar dock inte hovrätterna från att upprätta en tidsplan i målen och även hovrätterna bör verka för att samförståndslösningar nås.

Tanken är att rättegångsreglerna ska bidra till att medborgarnas och andra aktörers berättigade krav på att få sin sak prövad inom rimlig tid kan tillgodoses. Reglerna ska vidare vara flexibla så att handläggningen av ett mål kan anpassas till vad som behövs i det enskilda fallet. Parterna har också ett ansvar för att målen drivs framåt.<sup>8</sup>

Riksdagen beslutade 2005 om en rad förändringar i rättegångsreglerna, som träder i kraft den 1 november 2008. Förändringarna innebär bl.a. bättre utnyttjande

---

<sup>8</sup> Prop. 2007/08:1 s. 25

av modern teknik och ett tydliggörande av att tyngdpunkten i domstolsprocessen ska ligga i första instans genom att t.ex. systemet med prövningstillstånd utvidgas. En annan förändring är att tingsrätten ska upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är obehövligt. Parterna ska vidare fortlöpande kontrollera att tidsplanen kan hållas såvitt gäller dem och deras bevisning. Om en part bedömer att tidsplanen inte kan hållas, ska detta genast anmälas till rätten. Om rätten gör motsvarande bedömning, ska parterna underrättas om detta.

En utredning har haft i uppdrag att överväga utformningen av alternativa tingsrättsförfaranden för dispositiva tvistemål och då föreslagit två alternativa frivilliga förfaranden för prövning av dispositiva tvistemål, dels snabbättegång, dels ett förfarande för förhandsbeslut. Därutöver har utredningen föreslagit att den förlikningsverksamhet som sker i domstolarna i dispositiva tvistemål i första hand ska ske genom medling.<sup>9</sup> Regeringen har också uttalat att reglerna om forum i tvistemål bör ses över så att målen tas upp vid den domstol där den smidigaste och den mest processekonomiska handläggningen kan uppnås för de inblandade.

<sup>10</sup>

### Domstolarnas instruktioner

För närvarande regleras i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion bl.a. att tingsrätten får besluta att domstolen ska vara indelad i avdelningar eller andra enheter, att lagmannen ska se till att verksamheten bedrivs effektivt, att grunderna för fördelningen av arbetsuppgifterna och de övriga bestämmelser som behövs för verksamheten i tingsrätten ska framgå av arbetsordningen, att lagmannen delar för bestämd tid in domarna till tjänstgöring inom tingsrätten, om delegering av arbetsuppgifter samt rättens sammansättning när den är domför med tre domare. Motsvarande bestämmelser finns i stort även i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion.

Regeringen anser att domstolarna i allt större utsträckning själva ska avgöra hur det inre arbetet i domstolen ska organiseras. I syfte att minska detaljstyrningen och göra domstolarnas instruktioner mer enhetliga har en översyn av domstolarnas instruktioner inletts.<sup>11</sup> Bl.a. har DV, efter samråd med justitiedepartementet, tagit initiativ till en översyn av tingsrätts- och länsrättsinstruktionen. DV föreslår, i en skrivelse till regeringen, en gemensam instruktion för båda domstolsslagen och bl.a. en större beslutanderätt för domstolarna i fråga om sina egna organisationer.

---

<sup>9</sup> Alternativ tvistlösning (SOU 2007:26)

<sup>10</sup> Prop. 2007/08:1 s. 25

<sup>11</sup> Prop. 2007/08:1 s. 26

## 5 Andra processregler

### 5.1 Handläggningsrutiner i skiljeförfarande

Vi har tidigare nämnt något om det regelverk som styr processen. Alla dispositiva tvister avgörs dock inte av domstol utan i vissa fall prövas tvisterna i stället av skiljemän. Vid en sådan prövning är andra regler gällande än de som anges i rättegångsbalken. I lagen (1999:116) om skiljeförfarande regleras hur skiljeförfarandet ska bedrivas i det fall parterna inte bestämt något annat. Regleringen i lagen är dock inte så fyllig, varför bl.a. skiljedomsklubben i Göteborg tagit fram en promemoria angående handläggningsrutiner i skiljeförfarande. I denna anges bl.a. att ordföranden omedelbart bör underrätta partsombuden om skiljenämndens konstituerande samt dra upp riktlinjer för det fortsatta förfarandet och att detta bör ske genom en skrivelse till partsombuden. Lämpligen ska dock ordföranden dessförinnan ta kontakt med partsombuden för att förhöra sig om eventuella önskemål om tvistens handläggning och den tid inom vilken ombuden har möjlighet att avge vardera partens första inlaga. I denna inledande skrivelse från ordföranden kan i bästa fall även dras upp en tidsplan för tvistens fortsatta behandling, t.ex. när parterna ska inge sina inlagor. Det anges vidare i promemorian att sättet som skriftväxlingen ska läggas upp på naturligtvis beror på omständigheterna i varje enskilt fall men att följande kan anses som en vanlig gång.

- Två skrifter från vardera sidan,
- muntlig förberedelse, då parterna bör vara beredda att avge preliminär bevisuppgift, i vart fall beträffande muntlig bevisning,
- yttrande från ena parten med slutlig bevisuppgift,
- yttrande från andra parten med slutlig bevisuppgift,
- slutförhandling,
- överläggningar inom skiljenämnden och
- meddelande av dom.

Ombuden bör vidare sända sina skrifter direkt till samtliga skiljemän och till motpartsombudet. Slutligen anges det också att skiljenämnden bör driva förfarandet, i normalt stora tvister, så att skiljedom meddelas inom sex månader till ett år från begäran om skiljedom.

I vissa fall innehåller skiljeavtalet bestämmelser om att tvisten ska prövas enligt reglerna för något av de svenska eller internationella skiljedomsinstituterna, t.ex. Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut. I handelskammarens skiljedomsregler anges bl.a. att efter det att målet har hänskjutits till skiljenämnden ska nämnden utan dröjsmål samråda med parterna i syfte att upprätta en preliminär tidsplan för handläggningen av skiljeförfarandet. Vid handelskammaren finns även regler för förenklat skiljeförfarande.

### 5.2 Processregler i de nordiska grannländerna

Vi vill även i detta sammanhang nämna något kort om de processregler, gällande första instans, som finns i våra nordiska grannländer.

#### Norge

Den 1 januari 2008 trädde den nya loven om mekling or rettergang i sivile tvister (tvisteloven) i kraft i Norge. Huvudsyftet med reformen var att få en mer effektiv civilrättsprocess som är snabbare och billigare och som ger en bättre tviste-

lösning för parterna. En annan grundtanke med den nya lagen är att tvister om möjligt ska avgöras utanför domstol och att tillgängligheten därmed förbättras för de tvister som hör hemma i domstol. Föremål som är under rättens prövning ska vidare behandlas på ett rättssäkert och effektivt sätt. I den nya tvisteloven åläggs domstolen en skyldighet till en långt mer aktiv processledning än tidigare. Det anges bl.a. i tvisteloven att rätten ska, så snart svaromål inkommit, lägga upp en plan för tvistens handläggning efter hörande med parterna. I planen ska frister fastställas och tid för huvudförhandling, som enligt huvudregeln ska hållas inom sex månader från det att ansökan om stämning ingavs, bestämmas. Parterna ska inte kunna avvika från den plan som rätten fastställt och det är viktigt att domaren ser till att planen efterlevs. I förarbetena anges att rättens processledning är viktig av flera skäl. Förutom en effektivare handläggning med kortare handläggningstider bidrar den till att domstolen på ett tidigare stadium bringar klarhet i parternas grunder och bevisning, vilket i sin tur medför att parterna blir tvungna att göra ett grundligare förberedelsearbete på ett tidigare stadium. Detta ökar möjligheten till ett riktigt avgörande i sak.<sup>12</sup>

### **Danmark**

Enligt den danska loven om rättens pleje ska rätten vid en muntlig förberedelse diskutera bl.a. vid vilken tidpunkt förberedelsen bör avslutas och tidpunkten för huvudförhandling. Parterna informeras om att dessa frågor kommer att diskuteras vid mötet. Om rätten vid den muntliga förberedelsen inte beslutat i dessa frågor, ska den så snart som möjligt fatta beslut om detta. Enligt loven ska parterna i samband med att en processkrift skickas till rätten även översända den till motparten. Rätten kan också förelägga parterna att i anslutning till huvudförhandlingen inkomma med en sammanfattande processkrift. Det ska i sammanhanget nämnas att det råder i viss utsträckning advokattvång vid domstolarna i Danmark.

### **Finland**

I Finland regleras processen i domstol i Rättegångs Balken. Enligt denna ska domstolen under förberedelsen se till att parterna informeras om vilka domare som ansvarar för förberedelsen av målet och att de får andra nödvändiga upplysningar om hur behandlingen av målet framskrider. Bland annat ska käranden informeras om att målet har blivit anhängigt och att stämning har utfärdats samt om den utsatta tid inom vilken svaromålet ska ges och en eventuell förlängning av den. Domstolen ska vidare efter det att svaromålet har inkommit utan dröjsmål ge parterna en tidsplan för behandlingen och genast delge de övriga parterna ett skriftligt svaromål eller en skriftlig utsaga.

---

<sup>12</sup> Ot.prp. nr.51 (2004-2005)

## 6 Kvalitetsarbete i tingsrätterna och hovrätterna

Vid ett möte med landets domstolschefer i september 2004 var deltagarna överens om behovet av att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete i domstolarna. Vid mötet bestämdes att överrättspresidenterna skulle utse en kvalitetsgrupp med företrädare för de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna samt hyres- och arrendenämnderna. Kvalitetsgruppens uppgift var att lämna förslag på inriktningen av det fortsatta kvalitetsarbetet inom Sveriges Domstolar, att föreslå metoder och strategier för detta arbete samt att verka för att idéer och tankar om kvalitetsarbetet sprids inom Sveriges Domstolar.

Kvalitetsgruppens arbete resulterade i en handledning med titeln ”Att arbeta med Kvalitet i Domstolväsendet”. I handledningen anges att för att klara kraven på en effektiv verksamhet som har medborgarnas förtroende krävs att domstolarna arbetar långsiktigt på ett genomtänkt och strukturerat sätt med sin verksamhetsutveckling, där kvalitetsarbetet utgör en viktig del, samt att domstolarna har ett direkt uppdrag av riksdagen och regeringen att arbeta med kvalitetsutveckling. I handledningen ges vidare exempel på hur domstolschefen tillsammans med sina medarbetare kan påbörja ett systematiskt kvalitetsarbete samt, i korthet, en beskrivning av de teorier som bör bära upp ett sådant arbete. Det anges också att ett första steg i ett systematiskt kvalitetsarbete bör vara att välja ut de kvalitetsområden som domstolen först vill koncentrera sina insatser på. Nästa steg är att starta en dialog med domstolens intressenter för att ta reda på hur de upplever domstolens arbete. Det anges vidare att det finns olika metoder för detta. När resultatet från dialogen sammanställts ska återrapportering ske till medarbetarna, beslut fattas om vilka åtgärder som ska vidtas och uppföljning av åtgärderna ske, så att dessa leder till verklig förändring. Det påpekas i handledningen att kvalitetsarbete inte är någon engångsföreteelse utan en ständigt pågående process, ett ständigt kretslopp där brukarundersökningar följs av analys, återkoppling, beslut och genomförande. I detta arbete ska DV också kunna ge stöd och assistans.

Många domstolar har påbörjat ett kvalitetsarbete och då använt sig av handledningen. Flera domstolar har påbörjat interna dialoger i form av intervjuer med de egna medarbetarna. Än fler har påbörjat dialoger med åklagare och advokater. Ett mindre antal arbetar mer systematiskt med kvalitetsfrågor i enlighet med handledningen.

## 7 Inhämtad information

En stor del av arbetet inom projektet har bestått i att inhämta information rörande domstolarnas tvistemålshantering. I detta kapitel redovisar vi vad som har kommit fram genom de svar vi fått i anledning av en skrivelse som vi sänt till tingsrätterna och hovrätterna samt vad som kommit fram vid möten med representanter från domstolar och med advokater och vid besök på domstolar. Vi börjar dock med att kort ange vilka slutsatser som kan dras av de statistikuppgifter vi inhämtat om tingsrätterna och hovrätterna.

### 7.1 Statistiska uppgifter

För att utifrån de statistiska uppgifterna kunna göra en bedömning av om mål och ärenden avgörs på ett rättssäkert och effektivt sätt måste hänsyn tas till flera indikationer. Dessa är för närvarande

- antalet inkomna, avgjorda och balanserade mål,
- omloppstider (handläggningstider) och balansernas åldersstruktur samt
- överklagande- och ändringsfrekvenser.

Regeringens övergripande mål är enligt vad som uttalas i budgetpropositionen att balanserna och omloppstiderna ska minskas väsentligt.<sup>13</sup> Regeringen har angett att inriktningen, under de närmaste åren, bör vara att huvuddelen (75 procent) av tvistemålen (exklusive gemensam ansökan om äktenskapsskillnad) inte bör ta längre tid än sju månader att avgöra i tingsrätt respektive hovrätt. Regeringen har också angett motsvarande verksamhetsmål för brottmålen. De allmänna domstolarna ska dessutom för varje år i samråd med DV själva sätta sina verksamhetsmål i enlighet med en mallstruktur för verksamhetsmål som DV fastställer.<sup>14</sup>

Under 2007 tog det 9,3 månader för tingsrätterna att avgöra huvuddelen av tvistemålen och variationen mellan tingsrätterna avseende tvistemålen var 3,9 – 13,0 månader. För hovrätternas del var motsvarande resultat 10 månader respektive 7,2 – 12,1 månader. Vid en jämförelse mellan de större tingsrätterna och övriga tingsrätter framgår generellt sett att de större domstolarna har längre genomströmningstider avseende tvistemål (exklusive familjemål men inklusive FT-mål) än de övriga. Om även familjemålen, förutom gemensam ansökan om äktenskapsskillnad, inbegrips i jämförelsen minskar skillnaden mellan de större tingsrätterna och övriga tingsrätter. Några liknande iakttagelser har inte kunnat göras vad gäller hovrätterna.

För att få en bild av hur effektivt respektive domstol arbetar började vi i projektet med att, med hjälp av statistikuppgifter, gå igenom hur domstolarna uppfyller uppsatta verksamhetsmål och hur många brottmål och tvistemål de har i balans m.m. Det visade sig snart att det var svårt att utifrån dessa uppgifter få en klar bild av effektiviteten på domstolarna och därmed om en viss organisation eller ett visst arbetssätt var att föredra från effektivitetssynpunkt. Uppgifterna om antalet inkomna, avgjorda och balanserade mål samt omloppstider och balansernas åldersstruktur gav visserligen besked om hur snabbt och hur många mål som avgjordes men inte skälen för detta. Skillnaderna i t.ex. handläggningstider kan

---

<sup>13</sup> Prop. 2007/08:1 s. 47 f.f.

<sup>14</sup> Regleringsbrevet för budgetåret 2008 avseende Sveriges Domstolar, s.2

bero på en rad olika omständigheter, t.ex. målens svårighetsgrad, personalbrist, tidigare (över)balanser och många omfattande mål med häktade.

I detta sammanhang ska också nämnas de särskilda och tillfälliga balansavarbetsinsatser som inleddes under våren 2006 vid domstolarna. Bakgrunden till insatserna var att antalet balanserade mål hade ökat betydligt sedan 2002. Det är nu beslutat att de särskilda insatserna ska fortsätta fram till år 2009. I början av november 2007 hölls en domstolschefsdag. Under denna dag fastställdes en ny gemensam målsättning för balansavarbeting, som innebär att den s.k. överbalansen på ca 37 000 mål ska vara borta den 31 december 2008. De nämnda insatserna påverkar naturligtvis också domstolarnas möjligheter att uppfylla målen med verksamheten och medför att det är svårt att av de statistiska uppgifterna dra några slutsatser om hur effektivt arbets sättet är på en viss domstol.

## 7.2 Skrivelse till domstolarna

Under våren 2008 skickade vi en skrivelse till presidenterna i hovrätterna och lagmännen i tingsrätterna och bad dem besvara några frågor. Vi undrade bl.a. om det vid domstolen pågick någon särskild verksamhet med inriktning på hanteringen av tvistemål samt vilka faktorer de ansåg särskilt påverkade domstolens möjlighet att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet. Svarsfrekvensen får anses vara hög. 36 av 53 tingsrätter och fem av sex hovrätter besvarade skrivelsen.

### 7.2.1 Särskild verksamhet

#### Tingsrätterna

Över hälften av domstolarna som besvarade skrivelsen uppgav att de inte bedriver någon särskild verksamhet med inriktning på tvistemål. En av dessa anförde t.ex. att domstolen arbetar på traditionellt sätt, vilket innebär att varje domare har ansvar för att hans eller hennes tvistemål inte blir liggande, och att tingsrättens domare är överens om att ett tydligt rotelansvar är grunden för att undvika balanser på tvistemålssidan. Av svaren framgår också att även andra domstolar arbetar på detta sätt.

Övriga domstolar uppgav att det pågår särskild verksamhet med inriktning på hantering av tvistemål eller att domstolen har påbörjat en översyn av sina rutiner. I det följande ger vi exempel på sådan verksamhet.

#### Specialisering

En domstol uppgav att huvuddelen av de dispositiva tvistemålen tilldelas en av tre målenheter och att den enheten i gengäld inte handlägger brottmål. På enheten arbetar två speciellt intresserade och lämpliga domare med indispositiva och dispositiva tvistemål medan två notarier i huvudsak handlägger FT-mål och, efter delegation, enklare dispositiva tvistemål. Domstolen anser att erfarenheterna hittills är goda och att enheten lyckats minska målbalanserna. Möjligen bör det enligt domstolen dock finnas ytterligare en domare på enheten för att bli självförsörjande vad gäller tresitsar, vilket skulle innebära att domarna på enheten i så fall måste handlägga även icke brådskande brottmål. Domstolen förklarade att ”en domare som samtidigt har att hantera många brådskande brottmål kan enligt vår erfarenhet ha svårt att hinna ta ett resolut tag om den materiella processledningen i de tvistemål som han eller hon tilldelats, utan det är lätt att låta skriftväxlingen fortsätta trots att det kanske inte finns sakliga skäl för det”.

Liknande specialisering sker även på en annan domstol.

Vid en annan domstol fördelas nya dispositiva tvistemål på en specialrotel, ”snabbspåret”. Mål på denna rotel som inte avgörs inom en kortare tid fördelas över på en annan rotel. Domstolen uppgav att ungefär 45 procent av tvistemålen avgörs i snabbspåret. Enligt domstolen har detta projekt inte haft någon direkt inverkan på målbalansen, vilket i huvudsak beror på domarvakanser. En indirekt effekt är dock att balansen av familjemål sjunkit markant.

En domstol anförde att den har en domare avdelad för att på heltid syssla med förlikningsverksamhet. Avdelningarna skickar över lämpliga mål, huvudsakligen sådana mål som kört fast eller där huvudförhandlingen närmar sig. Domaren går betydligt längre med bedömningar som syftar till mer övergripande lösningar än som är vanligt, men han dömer å andra sidan inte i målen. Cirka 90 procent av dessa mål blir förlikta.

En annan domstol har valt att låta en domare ta hand om de äldre tvistemålen. Till sin hjälp har domaren den notarie som varit längst i tjänst. Enligt domstolen faller mycket ”som mogna frukter när man börjar riva i målen”.

I detta sammanhang bör dock nämnas att det också pågår en utveckling i närmast motsatt riktning vid vissa domstolar. En av landets större domstolar har gått över till blandade avdelningar innebärande att avdelningarna hanterar både brottmål och tvistemål. Det har också framkommit att en annan större domstol avser att göra samma förändring.

#### Beredningsorganisation

Några domstolar uppgav att de arbetar i en beredningsorganisation med en beredningsjurist/chef, som bereder bl.a. tvistemålen. I beredningsorganisationen ingår som regel också notaries och domstolssekreterare. Vid många av dessa domstolar fördelas de dispositiva tvistemålen på domare först i samband med den muntliga förberedelsen och den domare som har den förhandlingen handlägger därefter målet. Vid de flesta av dessa domstolar är det en notariemeriterad jurist som bereder tvistemålen och endast i undantagsfall sköts dessa arbetsuppgifter av en domare.

På andra domstolar där personalen arbetar i en beredningsorganisation bereder inte organisationen tvistemålen utan i stället domarna själva. I sådant fall fördelas de dispositiva tvistemålen direkt på en domare.

En domstol angav att beredningsorganisationen har inneburit en minskad sårbarhet och en större flexibilitet. En annan domstol anser att en stark och kompetent beredningsorganisation är en faktor som påverkar domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet.

#### Gemensamma rutiner

Några domstolar betonade att de tagit fram gemensamma rutiner för hanteringen av både dispositiva och indispositiva tvistemål. Oftast har detta skett i samråd med advokaterna. För en domstol innebär rutinerna att målen ska sättas ut till muntlig förberedelse så snart svaromål inkommit samt att en tidsplan upprättas och tid för huvudförhandling bestäms vid den muntliga förberedelsen. Vid denna domstol tillfrågas också parterna om de är intresserade av medling. Även om en särskild medlare utses hindras dock inte målets fortgång. En annan domstol

poängterade att domstolen i stor utsträckning förordnar om särskild medling i dispositiva tvistemål.

Några domstolar uppgav att de samverkar med socialnämnderna på olika sätt. Samverkan har t.ex. i ett fall lett till fylligare snabbyttranden istället för vårdnads- och boendeutredning. Detta har medfört kortare handläggningstider för dispositiva tvistemål.

### **Hovrätterna**

En hovrätt uppgav att den har organiserat sig på tre olika avdelningar med en beredningsenhet inom varje avdelning. På varje enhet finns det en beredningschef, som bereder brottmål, tvistemål samt övriga mål och ärenden fram till förredragning eller förhandling. I vissa fall kan dock rotelinnehavaren handlägga målet. Hovrätten sätter ut tvistemålen till huvudförhandling i god tid och redan innan målen är färdigberedda. Hovrätten anförde att en tidig utsättning leder till en mer koncentrerad handläggning.

En annan hovrätt har tagit fram en modell för en snabbare hantering av dispositiva tvistemål och modellen ses kontinuerligt över. Arbetet med modellen sköts enligt hovrätten av en särskild tvistemålsgrupp, som även samråder med en grupp advokater. På varje avdelning på hovrätten finns vidare två ledamöter som ansvarar för de dispositiva tvistemålen, ett s.k. funktionsansvar. De funktionsansvariga ska aktivt bereda målen och ges utrymme att fördjupa sig inom olika områden. Hovrätten anser att avgörande betydelse för en effektiv handläggning är att en ordinarie domare har funktionsansvaret. Domaren ska i stor utsträckning ha personlig kontakt med ombuden och, om sådana inte finns, med parterna. Hovrätten uppgav att de ledamöter som har arbetat på detta sätt i några år upplever att hanteringen av de dispositiva tvistemålen har förbättrats och effektiviserats. Intresserade parter erbjuds också hjälp med förlikningsförhandlingar. Dessutom sker fortlöpande kompetensutveckling med särskild inriktning på affärsjuridik i vid bemärkelse.

Vid en annan hovrätt har en försöksverksamhet inletts med syfte att nå snabbare handläggning av dispositiva tvistemål. Hovrätten angav att försöket innebär att alla dispositiva tvistemål på en avdelning under en viss tidsperiod kommer att beredas av ett hovrättsråd. Hovrättsrådet ska, så snart målet kommer in, ta kontakt per telefon med ombuden och, om ombud saknas, med parterna för att i samråd med dessa planera målets fortsatta handläggning och efterhöra intresset för förlikningsdiskussioner.

En hovrätt uppgav att den bedriver arbete med att i möjligaste mån nå samförståndslösningar i familjemålen. Redan när ett sådant mål kommer in till avdelningen avgörs om målet är av den karaktär att det lämpar sig för medlingsverksamhet. I de mål där det inte bedöms finnas förutsättningar för en samförståndslösning kallar hovrätten till huvudförhandling inom tre månader. I övriga mål kallas parterna till muntlig förberedelse inom två månader med enda syfte att undersöka möjligheten till samförståndslösning. Avsikten är enligt hovrätten att rutinerna för dispositiva tvistemål ska vara desamma. Dessutom förs det på hovrätten en diskussion om ett mer aktivt arbete med medling/förlikning. Detta arbete har hittills lett till att en pensionerad domare anlitas för att försöka förlika dispositiva tvistemål.

En hovrätt sätter ut mål, i vilka samförståndslösningar kan nås, till ett särskilt förlikningssammanträde och har som mål att sätta ut dispositiva tvistemål till

huvudförhandling genast när de kommer in. Hovrätten uppgav att vanligtvis hålls huvudförhandling i dispositiva tvistemål inom fem månader från det att målet kom in till domstolen och i indispositiva tvistemål inom fyra månader.

### **7.2.2 Faktorer som påverkar domstolarnas hantering av tvistemål**

De domstolar som besvarade skrivelsen har i många avseenden varit överens om vilka faktorer som påverkar handläggningen av tvistemål. Följande faktorer har återkommande angetts.

#### **1. Parternas inflytande över rättens sammansättning**

Domstolarna framhöll att parternas möjligheter att påverka om ett mål avgörs av en eller tre domare kan medföra att målet försenas i onödan. Bland annat uppgavs det att ”bestämmelsen i 1 kap. 3a § rättegångsbalken bör ändras så att det alltid är rätten som förfogar över frågan om rättens sammansättning” och att ”omvänd presumtion bör i vart fall gälla, dvs. att huvudregeln är ensamdomare om särskilda omständigheter inte kräver tresits”. En domstol anser att ett särskilt problem är att antalet huvudförhandlingsdagar med tre domare inte räcker till. En avdelning på domstolen, som sätter ut flera sådana förhandlingar per vecka, kan erbjuda huvudförhandlingstider först om ett år.

#### **2. Rättens processledning**

En allmän uppfattning bland domstolarna är att rättens processledning är av avgörande betydelse för hur snabbt framför allt dispositiva tvistemål avgörs. Domstolarna framhöll särskilt att en tidsplan bör upprättas i tvistemålen samt vikten av seriösa förlikningsförsök och att domstolarna använder sig av de hjälpmedel som finns i rättegångsbalken. Det betonas att ett bekymmer är att tvistemålen oftast hanteras mycket valhänt och överkommuniceras. En domstol uppgav att ”även det enklaste tvistemål kan efter en tid jäsa till en så kallad surdeg”. Det framgår av svaren att denna och andra domstolar arbetar aktivt med att ta fram effektiva arbetssätt.

En domstol arbetar enligt följande modell.

”Vid den muntliga förberedelsen sammanfattar domstolen de rättsliga grunderna och presenterar en processlägesanalys (PLA) som *med utgångspunkt endast i åberopade rättsfakta* uttömmande anger vad rätten skall pröva, i vilken ordning som frågorna bör prövas och viket utfallet blir beroende på om svaret på respektive fråga blir jakande eller nekande. Vikten av att göra en bra PLA och förankra den hos parterna kan inte nog understrykas. Genom en PLA är vägen mot konstruktiva samtal väl utstakad och genom att visa att rätten är påläst och förmår vaska fram relevanta rättsfakta ur materialet (något som även parter med ombud kan ha svårt med) vinnas parternas förtroende, vilket givetvis har ett stort värde, inte minst när förhandlingen övergår till en diskussion om förlikning. PLA görs i alla mål; även i de allra enklaste.”

#### **3. Parternas processföring**

En annan faktor som ett flertal domstolar angav är betydelsen av att parterna kommer in med inlagor i tid och inte försöker fördröja målets handläggning. Det uppgavs vara mycket vanligt förekommande att advokater begär anstånd i stor utsträckning och att ny bevisning åberopas i slutskedet av handläggningen. Det angavs vidare att det största hindret mot att hantera tvistemålen effektivt är mot-

sträviga ombud och parter som försöker förhålla processen istället för att lojalt medverka till ett snabbt och säkert avgörande.

#### **4. Kansliets rutiner**

Ett par domstolar menar också att kansliet bör utarbeta goda rutiner som t.ex. att bevakningsrutinerna fungerar väl.

#### **5. Beredningen av mål bör skötas av en domare**

Några domstolar anförde att en domare eller i vart fall en jurist med mångårig erfarenhet bör sköta beredningen av de dispositiva tvistemålen. Domstolarna uppgav att beredningen då blir mer effektiv. En synpunkt som framkom är att ”bereda tvistemål på ett effektivt och professionellt sätt är svårt; det kräver lång erfarenhet, gott omdöme och god behärskning av den aktuella materiella rätten”. En av de större domstolarna uppgav följande. ”När det gäller de faktorer som är av vikt för en snabb och kvalitetsmässig god hantering av tvistemålen är en genomtänkt och kompetent beredningsorganisation avgörande. Det är viktigt att målen på ett tidigt stadium sorteras så att kvalificerade tvistemål bereds av domare.”

#### **6. Särskilda rutiner med socialnämnden**

En domstol framhöll att beträffande familjemålen är det uteslutande en faktor, av extern natur, som bedöms vara orsaken till att tingsrätten inte lever upp till regeringens verksamhetsmål avseende omloppstiderna. Den faktor som angavs är ”att flertalet av de socialnämnder som ingår i tingsrättens domkrets inte förmår att utföra vårdnadsutredningar o.dyl. inom kortare tid än sex månader till ett år”. Vissa domstolar uppgav att domstolarna bör ta fram särskilda rutiner med socialnämnderna för att på så sätt minska handläggningstiderna.

En domstol har kommit överens med socialnämnderna om att kalla företrädare för dessa till muntliga förberedelser. Vid denna kan företrädarna lämna sådana uppgifter som leder till att parterna kommer överens eller att det blir obehövligt med en vårdnads- eller boendeutredning. För att minska antalet vårdnads- och boendeutredningar har socialnämnderna vidare fått en något längre tid på sig att inkomma med s.k. snabbyttranden. Detta har enligt domstolen medfört att dessa ofta blir så utförliga att ytterligare utredning inte behövs. Domstolen har också kommit överens med socialnämnderna om att utredningarna ska färdigställas inom utsatt tid.

Av domstolarnas svar framgår att även andra domstolar har tagit fram liknande rutiner.

#### **7. Kompetens**

Flera domstolar lyfte fram betydelsen av rätt kompetens vid domstolarna. Bl.a. angav vissa att specialisering behövs för en effektiv handläggning. En domstol framhöll att ”kvalitet i tvistemålsdömandet är avhängigt av kompetensen hos dem som dömer och den tid som står till deras förfogande”. Det har också framkommit att en tingsrätts geografiska placering kan medföra stora svårigheter att rekrytera icke ordinarie domare med sådan kompetens att de kan anförtros uppgiften att svara för beredningen av ordinära tvistemål. Även en annan domstol poängterade att en domstols geografiska placering kan medföra svårigheter att anställa kompetent personal.

## 8. Resurser

Vissa domstolar anförde vikten av tillräckliga resurser och att det kan vara bra att anlita pensionerade domare. En domstol angav att en förutsättning för en effektiv hantering av tvistemål och andra mål är att resurstilldelningen är stabil och förutsägbar. En annan domstol anser att en rimlig arbetsbörda är en viktig faktor.

En domstol angav att ”...arbetsbördan är mycket överkomlig. Varje mål kan ges den tid som målet behöver och tvistemålshandlingen behöver på grund av rimlig arbetsbörda aldrig stå tillbaka för brottmålen.”

En hovrätt uppgav att domarbrist, då en del hovrättsrådstjänster varit vakanta, i kombination med att de extra ledamöter som anlitas inte deltar i det vardagliga arbetet utgör en viktig faktor mot en effektiv handläggning. Det angavs också att med för få domare kommer förtursmålen med häktade och ungdomar alltid i första rummet på bekostnad av tvistemålen.

## 9. Brottmålen tränger sig före tvistemålen

Många domstolar uppgav att brottmålen, speciellt förtursmålen, tränger sig före tvistemålen. Det anfördes att en klart övervägande del av tingsrättens totala resurser kommit att utnyttjas för att kunna hålla uppsatta omloppstider beträffande brottmålen. Denna faktor har i sin tur enligt domstolen medfört att beredningen av tvistemål inte alltid utförts med den fasthet och precision som krävs för att tillgodose kravet på en effektiv och optimal handläggning. En annan domstol uppgav att ” de största hindren mot en effektiv hantering av tvistemålen är brottmål med särskilda tidsfrister”. En domstol försöker frigöra tid för domarna i den löpande verksamheten genom att extra resurser sätts in i brottmålen. Det har också framkommit synpunkten att en brottmålstopp som hotar att inkräkta på domarens arbete med tvistemålen får kapas av inhyrd extra domare.

## 10. Övriga synpunkter

- En domstol framförde önskemål om att införa en forumregel avseende tvistemålen som möjliggör för tingsrätter inom åtminstone en region att överlämna mål till en domstol som vid tiden för överlämnandet inte är så hårt belastad eller av annan anledning kan överta målet.

- En uppfattning som framkom är att ett hinder mot effektiv handläggning kan vara att ordförande i en kollegial sits i tingsrätt måste vara en ordinarie domare. I hovrätten kan emellertid en pensionär vara ordförande och så borde det vara även i tingsrätten.

- Andra faktorer som angavs är:

”En stabil domarstab och beredningsorganisation är således avgörande faktorer för att domstolen vid variationer i mål- och ärendetillströmningen skall kunna hålla rimliga handläggningstider och hög kvalitet. Personalbrist eller bristande kompetens är, jämte yttre faktorer såsom t.ex. andra myndigheters rutiner, de största hindren mot att handeringen skall kunna bedrivas effektivt.”

” Om utgångspunkten är att domstolens resurser används optimalt medför en ökning i måltillströmningen naturligtvis att visst arbete måste senareläggas eller inte utföras alls. Då kommer inte allt det arbete som behövs bl.a. med tidsplaner, uppföljning av dessa samt en aktiv förlikningsverksamhet att kunna utföras som planerat. Detta leder till att ett mindre rationellt arbetssätt tillämpas vilket i sin

tur leder till ytterligare längre handläggningstider och ökade balanser. Även om höga krav på hanteringen av tidsplaner och förlikningsverksamheten bibehålls, medför en ökad måltillströmning att balanserna ökar. Det kommer att ta längre tid att utföra alla nödvändiga arbetsmoment. Effektivast är därför att alltid hålla organisationen optimal vilket ger mest utdelning per satsad krona.”

” Det är viktigt att vi är flexibla på domstolarna och kan fördela målen mellan domarna på så sätt att ge de här stora målen till den som har lite mer tid just för tillfället eller har större intresse och fallenhet för den typen av mål.”

”En stark och kompetent beredningsorganisation...Domstolschefens uppföljning av mål...God arbetsmiljö och tillåtande kultur”

### 7.3 Möte med representanter från domstolarna

Den 9 juni 2008 höll projektgruppen ett möte med representanter för domstolarna. Vid mötet diskuterades frågor som rör domstolarnas hantering av tvistemål dvs. dels vad domstolarna själva kan göra för att påverka hanteringen av tvistemål (interna förhållanden), dels vilka andra faktorer som påverkar domstolarnas hantering av tvistemål (externa förhållanden). Domstolsrepresentanterna delades in i grupper för att diskutera frågeställningarna och redovisade sedan sina svar.

Vid mötet framkom bland annat följande.

#### Organisationsform

Deltagarna ansåg att det inte finns någon optimal organisation. Lokala förutsättningar, t.ex. vilken personal som finns, kan vara avgörande för vilken organisationsform som passar bäst på en viss domstol. Fördelarna med att arbeta på enheter är att målen blir ett gemensamt ansvar och att vissa mål därmed inte hamnar ”mellan stolarna”. För att kunna arbeta i enheter krävs det dock att alla känner ansvar för målen. Fördelen med rotelsystemet är att tvistemålen kopplas till en sekreterare och en domare, vilka då får ett personligt ansvar.

En deltagare menade att frågan om det är lämpligt med specialisering bestäms utifrån faktorerna personlig läggning och intresse. Det angavs också att en förutsättning för att specialisering ska bli lönsam är att det finns tillräckligt med tvistemål på domstolen ifråga. Specialisering gör dock, enligt ytterligare en deltagare, en domare ringrostig i ämnen som han eller hon inte handlägger regelbundet. För att kunna ta hand om variationer i mål- och ärendetillströmningen krävs det därför att domarna är generalister. Vid cirkulation av domare, som arbetar på särskilda tvistemåls- eller brottmålsavdelningar, sker vidare en effektivitetsförlust och domstolen tappar i kompetens under en period. Vid en tingsrätt har några domare specialiserat sig på familjemål, vilket lett till att avgörandena har högre kvalitet och att fler av dessa mål blir avgjorda. Nackdelen med denna specialisering är, som framhållits tidigare, att i det fall annan domare måste handlägga målen har den domaren inte samma kompetens.

#### Större domstolar

Vid två av de största domstolarna arbetar personalen idag på blandade avdelningar, dvs. avdelningar med både brottmål och tvistemål. Båda domstolarna har tidigare haft särskilda brottmåls- och tvistemålsavdelningar. På båda domstolarna finns det alltså någon form av specialisering. Vid en domstol arbetar två domare endast med fastighetsmål, tvistemål och mål med häktade medan det vid

den andra domstolen finns en avdelning som inte handlägger brottmål med för- tur. Deltagaren från en av domstolarna angav att ett par skäl till att domstolen övergick till blandade avdelningar var att öka personalens trivsel och att bättre kunna fördela arbetsbördan. Det har dock varit svårt för sekreterarna, som tidigare arbetade med antingen brottmål eller tvistemål, att nu arbeta med båda mål- typerna. Vidare tar det mycket mer tid att få arbetet att fungera på en blandad avdelning eftersom förberedelsen i brottmål skiljer sig mycket från förberedelsen i tvistemål. En annan större domstol arbetar i storrotlar med tre domare och en fiskal på varje rotel. Även på denna domstol är enheterna blandade och någon särskild specialisering förekommer inte.

Vid en annan större domstol är det bestämt att verksamheten vid tingsrätten ska övergå till blandade avdelningar. Ett skäl till detta är att brottmålen tar väldigt stora resurser i anspråk och det därför krävs att tvistemålsdomarna även hand- lägger brottmål. Med det nya systemet ska alltså flexibiliteten öka. Domstolens representant ansåg att det finns nackdelar med blandade avdelningar, bl.a. finns det risk för att brottmålen tränger undan tvistemålen. Idag handlägger varje en- het, bestående av tre domare, vid tingsrätten i snitt 500 tvistemål.

#### Övriga domstolar

Vid en tingsrätt har flera olika organisationsförändringar genomförts och det som passar domstolen bäst är att endast tre domare arbetar på heltid med tvis- temål. Dessa domare önskar arbeta med tvistemål och är också lämpade för det. Domarna är dock ibland tvungna att även ta brottmål för att verksamheten ska kunna fungera. För att få en effektiv handläggning av tvistemål ansåg represen- tanten från tingsrätten att det är av vikt att ha lämplig personal.

För att öka effektiviteten har en domstol använt avarbetningspengarna till att ar- beta i ett projekt, Snabbspåret. Detta arbete har pågått sedan två år tillbaka och innebär att en rådmann handlägger ungefär hälften av tvistemålen. Ett flertal mål avgörs direkt genom t.ex. tredsdom. Av övriga mål förlikas ca 90 procent. Ge- nom att rådmannen handlägger hälften av målen får övriga domare mer tid till sina tvistemål.

Vid en domstol sker arbetet i huvudsak fortfarande enligt rotelsystemet. Vid den domstolen får ingen domare handlägga fler än 20 tvistemål. Om en domare får fler mål, stoppas tilldelningen av tvistemål på den domaren. Aktuell domare får dock totalt sett fortfarande lika många mål tilldelade.

#### Beredningssätt

Deltagarna var överens om att brottmålen generellt sätt handläggs mer enhetligt och därmed kan delegeras på ett annat sätt än tvistemålen. Uppfattningarna gick däremot isär huruvida det är bäst att tvistemålen handläggs av en beredningsor- ganisation eller av en domare. En deltagare ansåg att det är bra att arbeta på en- heter, men att de dispositiva tvistemålen bör handläggas av en domare. Det blir oftast flera fel om tvistemålen handläggs av annan än domare. Denna uppfatt- ning delades av en annan deltagare som ansåg att notarierna inte har tillräcklig kompetens för att ansvara för beredningen av tvistemålen. Ytterligare en deltaga- re ansåg att en förutsättning för att få en beredningsorganisation att fungera bra är möjligheten att rekrytera kunniga jurister och att bra beredningsrutiner finns. Vid en hovrätt har advokaterna framfört att det är bättre om en domare ansvarar för tvistemålen. Även vid en annan domstol har uppfattningen framförts att ad- vokaterna vill ha en person som är ansvarig för varje tvistemål. Tingsrätten har

dock inte lanserat sina beredningsjurister för advokaterna ännu. Detta beror på att flera beredningsjurister stannat endast kort tid på domstolen.

#### Större domstolar

Vid en av de större tingsrätterna fördelas målen på en enhet, som består av två rådmän och en fiskal. På enheten finns också en beredningsorganisation, bestående av notariier, beredningsjurist och sekreterare. Beredningsorganisationen sköter beredningen av tvistemålen fram till muntlig förberedelse. Den domare som håller den muntliga förberedelsen bestämmer vid denna en tidsplan för målets fortsatta handläggning, med bl.a. tid för huvudförhandling. Notarierna ser sedan till att det som bestämts följs. Domaren ser därefter målet normalt först vid huvudförhandlingen. Det har tagits fram rutiner för beredningen av målen och notarierna frågar också domarna om de är osäkra på en handläggningsfråga. Vid tingsrätten har varje domare ca 200 tvistemål. Av naturliga skäl hinner domarna inte bereda så många mål, varför detta måste delegeras. Deltagaren från denna tingsrätt angav att trots att det vid beredningen av målen sker vissa felaktigheter är detta sätt att arbeta mer effektivt. Domstolens beredningsjurister är dessutom driftiga och stannar en längre period vid tingsrätten. Till tjänsten som beredningsjurist anställs notariemeriterade jurister med ytterligare någon erfarenhet. Samma deltagare framhöll vidare vikten av att snabbt få ut tvistemålen till förhandling, eftersom de flesta tvistemål avgörs vid dessa, att ha god tid för muntliga förberedelser och att rätten väcker frågan om förlikning med parterna.

Även i en annan större tingsrätt sköter beredningsjuristen beredningen av målet fram till den muntliga förberedelsen och efter förhandlingen går målet åter till beredningsjuristen. Det blir ibland fel vid handläggningen, men dessa fel avhjälpas dock oftast av domaren vid den muntliga förberedelsen. Deltagaren från denna domstol anser att domarna bereder målen bäst men att det vid domstolen inte finns tillräckligt med domare för att dessa ska hinna handlägga tvistemålsberedningen. De flesta tvistemål avgörs vid muntlig förberedelse, varför det är viktigt att frigöra tid för denna. En annan representant ansåg att ett problem med att få duktiga jurister till tjänsten som beredningsjurist är att det inte finns någon befordringsgång.

En av de större domstolarna har inte några beredningsjurister. Vid tingsrätten förordnas dock ofta en notarie som tredjeman i tresitsar. En domare från en annan domstol var tveksam till om notariier bör sitta med och döma på detta sätt, i vart fall bör det enligt denna person övervägas om notarien är lämplig för detta.

#### Övriga domstolar

En tingsrätt arbetar i en beredningsorganisation men tvistemålen fördelas direkt på domare. Tvistemålen handläggs sedan av sekreterare och domare på traditionellt rotelsätt. Flera sekreterare arbetar dock i viss utsträckning gemensamt med tvistemålen. Tingsrätten har tidigare provat att fördela tvistemålen på enhet men försöket fungerade inte. Enligt domstolens representant kan detta ha berott på att domstolen då hade stora balanser och att andra domstolar lades samman med tingsrätten. Det skulle troligtvis fungera bättre att fördela målen på en enhet idag. Enligt representanten är det dock bättre att en och samma domare handlägger tvistemålen.

Vid en domstol bereder domarna tvistemålen och notarierna ger bara förslag på handläggningsåtgärder. I flera fall är notariernas förslag felaktiga. Deltagaren från domstolen ansåg att om notarierna skulle bereda tvistemålen skulle handlägg-

ningen bli ineffektiv. För att kunna arbeta på det sätt som görs vid tingsrätten krävs det dock att det finns få tvistemål. Detta innebär att domstolar med större balanser måste minska dessa innan de kan arbeta på samma sätt. Varje domare vid denna tingsrätt ska inte ha fler än 20 tvistemål på sin rotel. Vid tingsrätten har beredningsjuristen en egen rotel och bereder där FT-målen. Deltagaren från domstolen angav att domarna inte bör bereda FT-målen. Det borde vidare enligt honom finnas en beföringsgång från att ha varit beredningsjurist till ordinarie domare och fler uppgifter skulle kunna delegeras till beredningsjuristerna.

## Arbetsätt

### Skriftväxling

Vid mötet framkom att domstolarna arbetar på mycket olika sätt med tvistemålen. Vid en tingsrätt får parterna inkomma med endast en skrift vardera och därefter sätts målet ut till muntlig förberedelse. Vid en annan tingsrätt får vardera sidan inkomma med två skrifter och därefter sätts målet ut till muntlig förberedelse. Tanken i det senare fallet är att beredningen ska vara avslutad efter den muntliga förberedelsen. En domare ansåg att det är viktigt att få in en bevisuppgift före den muntliga förberedelsen för att vid den kunna rensa i bevisuppgiften. Andra ansåg dock att det är svårt att få parterna att lämna slutlig bevisuppgift till den muntliga förberedelsen. En tingsrätt skickar tillsammans med kallelsen till den muntliga förberedelsen med en bilaga, vilken innehåller information om att förberedelsen ska vara avslutad i samband med den muntliga förberedelsen. Om målet trots allt inte är det, frågar domaren parterna vad skälet är med hänsyn till denna skrivelse. Bilagan har således en fostrande effekt. En annan domstol framhöll att det skulle vara bra om domstolarna kunde samordna sin verksamhet så att advokaterna visste vad de hade att rätta sig efter.

### Muntlig förberedelse

Flera domstolar gör upp en tidsplan och kallar till huvudförhandling vid den muntliga förberedelsen. Alla deltagare framhöll vikten av att föra förlikningsdiskussioner med parterna/ombuden i olika skeden av förberedelsen. Deltagarna hade olika uppfattningar i frågan om parterna är intresserade av ett särskilt medlingsförfarande. Någon ansåg att parterna tycker att det är för kostsamt med medling medan en annan menade att flera parter vill att medlare förordnas i deras mål. Vid en domstol förordnas rådmän från andra domstolar eller pensionärer till medlare.

En deltagare uppgav att vid en muntlig förberedelse sätts målet ut till huvudförhandling och parterna kallas redan då till denna vid de äventyr som är aktuella. Många protokoll från muntliga förberedelser vid domstolen innehåller även en sammanfattning av det parterna anfört. Protokollet skickas därefter ut tillsammans med en skrivelse, i vilken parterna anmodas att inkomma med synpunkter på protokollet samt att om sådana synpunkter inte inkommer utgår domstolen från att det som anges i protokollet är korrekt.

Den representerade hovrätten har sedan ett par år tillbaka arbetat med att få ned handläggningstiderna för de dispositiva tvistemålen. Huvuddelen av tvistemålen tar 7,1 månad att handlägga. Målsättningen är att hovrätten ska hålla huvudförhandling i tvistemålen inom fyra till fem månader efter det att målen inkom till domstolen. Hovrätten arbetar på ett nytt sätt med tvistemålen genom att det på varje avdelning finns en till två ledamöter som är särskilt ansvariga för tvistemålen. Den förlikningsverksamhet som bedrivs vid hovrätten har uppkommit efter

önskemål från Advokatsamfundet. Ett hovrättsråd arbetar särskilt med att förlika tvistemål. Detta arbete sker genom att hovrättsrådet tillfrågar parterna om de är intresserade av att föra förlikningsdiskussioner. I en femtedel av de dispositiva tvistemålen vill parterna ha ett förlikningsmöte. Hovrättsrådet har haft ett 50-tal möten och i endast ett fåtal fall har parterna inte lyckats nå en lösning. Förlikningsförfarandet är helt frivilligt från parternas sida.

#### **Domskrivning**

En deltagare menade att domskrivning borde ske enligt vad som sägs i förarbetena till 1948 års rättegångsbalk. Om domarna skrev domarna på det sättet skulle mycket tid sparas. Där sägs nämligen ingenting om att parternas utveckling av talan (den s.k. sakframställningen) ska finnas med i den skrivna domen. Endast bevisfakta ska föras in i domskälen. Deltagaren från hovrätten ansåg att hovrättens arbete underlättas av att det finns berättelser med i domen.

#### **Kompetens/Bemötande/Resurser**

En deltagare ansåg att arbetsbördan varierar mycket under året och det saknas en buffert i verksamheten. Det borde därför finnas en förstärkningsstyrka med klass och därmed hög lön, som kunde hjälpa till vid arbetstoppar. Samma deltagare ansåg att det skulle vara intressant om det fanns någon statistik över hur mycket anlåtande av pensionerade domare kostar staten varje år. En annan deltagare framhöll att om det blir en brottmålstopp så bör domstolen sätta in extra resurser på brottmålen men inte omfördela tvistemålen.

#### **Styrning och ledning**

En deltagare menade att chefen har ett stort ansvar för att målen inte blir liggande. En tingsrätt använder sig av ett särskilt målfördelningssystem så att varje domare inte handlägger fler än 20 tvistemål samtidigt.

#### **Kvalitetsarbete**

En tingsrätt har arbetat målmedvetet med kvalitetsutveckling, för att få en snabbare handläggning av alla mål och ärenden. Tingsrätten har varit framgångsrik på så sätt att andelen avgjorda mål har ökat och åldersstrukturen har förbättrats. Kvalitetsarbetet har bl.a. bestått i att finna effektiva rutiner och samordna rutinerna. All personal på domstolen har varit delaktig i kvalitetsarbetet. Från ledningens sida har det tydligt angetts att det ingår i allas arbetsuppgifter att kontinuerligt förbättra rutinerna på arbetsplatsen. Även andra domstolar har arbetat med kvalitetsfrågor och det framhölls att kvalitetsarbetet är effektivitetshöjande i sig.

## **7.4 Besök på domstolar**

Projektgruppen har under arbetets gång besökt tre domstolar, Vänersborgs tingsrätt, Uddevalla tingsrätt och Göteborgs tingsrätt. Syftet med besöken var att se på vad sätt domstolar med olika organisation, olika arbetssätt och olika storlek försöker bemöta de problem som projektgruppens uppdrag avser. Vid dessa besök har främst frågor som rör domstolarnas hantering av tvistemål diskuterats.

### **7.4.1 Vänersborgs tingsrätt**

Den 21 maj 2008 besökte ett par ur projektgruppen Vänersborgs tingsrätt och träffade då lagmannen, två rådmän, två domstolssekreterare och två notarier. Vid

dessa möten framkom att det vid domstolen pågår ett fortlöpande kvalitetsarbete och bl.a. följande framfördes.

Personalen på tingsrätten arbetar aktivt med kvalitetsfrågor. Det är viktigt att all personal alltid tänker på kvalitet när en arbetsuppgift utförs och även frågar sig varför den utförs. Tingsrätten försöker undvika dubbelarbete och har därför upprättat olika rutinbeskrivningar. Detta även för att alla bättre ska förstå vad olika personalkategorier gör. Tidigare när de arbetade i rotlar fick egenheter frodas. Det är av stor betydelse för fortsättningen att förändringsarbetet aldrig avstannar. Kvalitetsarbetet föder också i sig synsättet att samarbeta.

Målavverkningsstakten påverkas av om all personal är i tjänst, om det är en bra personalsammansättning och att det är en inkörningsperiod för nyutnämnda domare. Domstolens organisation och arbetssätt har också betydelse. Det är vidare viktigt att domarna är kortfattade.

#### **7.4.2 Uddevalla tingsrätt**

Projektgruppen besökte tingsrätten den 26 maj 2008 och samtalade då med lagmannen, två rådmän, båda funktionsansvariga, två notarier samt två domstolssekreterare. Vid mötet framkom bl.a. följande.

Tingsrätten prövar ett nytt sätt att handlägga familjemålen. Tanken är att tingsrätten efter en muntlig förberedelse beslutar om en lösning på tvistefrågorna som endast ska gälla under en begränsad tidsperiod, dvs. fram till nästa muntliga förberedelse. Efter denna period utvärderas om lösningen fungerat eller inte. Utgångspunkten är hela tiden att hitta en lösning som är bäst för barnet.

Enligt vad som framfördes skulle det vara bra om en lagändring genomfördes som möjliggör att mål med rättshaverister kan lösas på ett enklare sätt än idag. Om en parts utsikt till framgång är obefintlig måste målet idag ändå handläggas och prövas, om talan inte är uppenbart ogrundad. Sådana mål har en tendens att ta mycket tid i anspråk.

#### **7.4.3 Göteborgs tingsrätt**

Projektgruppen besökte Göteborgs tingsrätt vid två tillfällen, den 10 juni och den 16 juni 2008. Vid *det första mötet* deltog en chefsrådman och en rådman, som båda arbetar på samma tvistemålsavdelning. Vid *det andra mötet* deltog en funktionsansvarig rådman och en beredningsjurist, som båda arbetar på den andra tvistemålsavdelningen.

##### **Det första mötet**

Vid detta möte angavs *att* tingsrätten skulle tappa i effektivitet utan en beredningsorganisation, *att* det är viktigt att en domstol har tillräckligt med resurser för att snabbt kunna sätta ut tvistemålen till förhandling eftersom de flesta mål avgörs då, *att* domstolarna bör bli bättre på att använda verktygen i rättegångsbalken, *att* det är viktigt med gemensamma riktlinjer för handläggningen av ordinära tvistemål, *att* den mjuka stupstocken möjligen bör förändras så att domstolen inte behöver konstatera att handläggningen försenats för att hindra t.ex. att en ny omständighet åberopas samt *att* det inte är tillfredsställande att parterna kan bestämma om ett mål ska avgöras av en eller tre domare.

## **Det andra mötet**

Vid det andra mötet angavs bl.a. att fördelarna med att arbeta i en beredningsorganisation är att målen inte är knutna till en enda domare och att sekreterarna då har lättare att sätta ut målen till förhandling eftersom vilken domare som helst kan vara ordförande. Det angavs också att många tvistemål förliks, nästan två tredjedelar, och att tingsrätten därför överutsätter tvistemål samt att fördelarna med att ha en beredningsjurist är att beredningen av målen blir mer enhetlig och att alla mål går igenom beredningen i samma fart.

## **7.5 Möte med Malmö tingsrätt**

Den 24 juni 2008 hölls ett möte med en chefsrådman vid Malmö tingsrätt. Chefsrådmannen berättade bl.a. följande om hanteringen av tvistemål.

Det bästa sättet att arbeta med tvistemål är på en rotel som är perfekt skött. Tyvärr sköts inte alla rotlar på detta sätt utan en del sköts mindre bra. Detta innebär att kvaliteten och handläggningstiderna varierar mycket beroende på vilken rotel ett tvistemål handläggs på. Om tvistemålen handläggs på enheter blir det en jämnare handläggning. - I familjemålen utfärdar sekreterarna stämning och beslut om betänketid. I FT-målen utfärdar notarierna stämning och avgör också själva de flesta målen. Tidigare har sekreterarna och notarierna även berett de dispositiva tvistemålen. Tyvärr blev dessa mål då ibland liggande om parterna inte tog sitt ansvar. Även kvaliteten blev ibland lidande. Sedan den 1 juni 2008 knyts nya dispositiva tvistemål direkt till en domare, som också handlägger målen. Det är inte så stor balans på dispositiva tvistemål utan varje domare handlägger samtidigt 15-20 sådana mål. Varje domare får hjälp av en notarie med sina tvistemål.

## **7.6 Möte med advokater**

Den 17 juni 2008 höll projektgruppen ett möte med sex advokater från Göteborgsområdet, varav fyra arbetar uteslutande med tvistemålsprocesser, en ofta är konkursförvaltare och en arbetar med allmänjuridik. Advokaterna processar alla vid domstol och några även i skiljeförfaranden. Vid mötet diskuterades vilka faktorer som påverkar domstolarnas hantering av tvistemål. Följande synpunkter framkom.

### **Organisation**

Advokaterna var överens om att beredningen blir bättre om tvistemålen handläggs på rotlar än i beredningsorganisation. Det framhölls vidare att särskilda tvistemålsavdelningar/enheter borde öka effektiviteten eftersom andra mål då inte prioriteras och domarna får ökad kunskap om tvistemålen. En advokat var dock inte övertygad om att specialisering löser alla problem utan ansåg istället att den kan medföra att mindre viktiga tvister hamnar i skymundan. Avgörande betydelse för målens handläggning ansåg han istället vara den enskilde domarens förmåga att handlägga tvistemål.

### **Beredningssätt**

Advokaterna var överens om och betonade vikten av att en och samma person handlägger ett visst tvistemål. Om så är fallet vet ombuden vem de ska vända sig till vid domstolen. Personen som handlägger målet behöver dock inte vara samma person som dömer i målet. När det gäller frågan om vem som bör bereda tvistemålen gick åsikterna isär. Några tyckte att det är bäst om en domare bereder målen medan

någon ansåg att av betydelse är istället handläggarens kompetens och kunskap om målen. Framför allt ansågs det vara viktigt att ombuden känner till vem som är handläggare och att handläggaren följer målet fram till huvudförhandling (kontinuitet). En advokat uppgav att när ett tvistemål handläggs i en beredningsorganisation är det ingen på domstolen som känner sig ansvarig för målet och när domaren sedan tittar på målet kan det bli så att nya förelägganden skickas ut eftersom domaren anser att beredningen inte duger. Detta leder till en fördröjning av målets handläggning.

## Arbetsätt

### Tidsplan och kommunikation

Det konstaterades att handläggningen av tvistemål och brottmål skiljer sig åt. De flesta var överens om att domstolen bör upprätta en tidsplan *tillsammans* med parterna/ombuden och då i ett tidigt stadium av förberedelsen. Genom att göra på detta sätt upprättas en relation mellan parterna och domaren. Detta tillsammans med att parterna godkänt tidsplanen medför att de känner sig mer förpliktade att följa planen. I skiljeförfarande arbetar man på detta sätt. Om domstolen inte tar någon kontakt med parterna och en dialog inte förs kan det leda till att advokaterna känner sig mindre förpliktade att följa ett föreläggande och därmed i större utsträckning begär anstånd. Domstolen kan hålla en telefonkonferens för att diskutera vilka frågor som ska tas upp på den muntliga förberedelsen. Det framhölls att hovrätten sköter detta på ett bra sätt genom att ringa upp parterna när målet kommer in till hovrätten.

Advokaterna var överens om att det är angeläget att domstolarna hittar en ordning för att snabbt informera parten om vilka svar motparten inkommit med. Advokaterna vill dessutom få kopior på alla förelägganden som skickas ut. De angav också att advokater möjligen kan kommunicera alla skrifter som de ger in till domstolen direkt med motparten.

### Anstånd

Advokaterna ansåg att domstolarna borde vara mer restriktiva med att bevilja anstånd. Någon menade att det inte är lämpligt att domstolssekreterare får rätt att bevilja anstånd. Det angavs att i detta avseende skulle domstolarna kunna titta på hur man gör i USA, där parterna som huvudregel måste komma överens för att anstånd ska beviljas. Om parterna inte är överens krävs ordentliga skäl för anstånd. Det räcker således inte med hög arbetsbelastning som skäl.

### Verktygen i rättsgångsbalken

Några advokater uppgav att de ibland upplever att domstolarna kommunicerar bort jobbiga frågor och inte fullt ut använder bestämmelserna i 42 kap. rättegångsbalken. Det framkom synpunkter på att domstolarna borde upprätta riktade förelägganden. Advokaterna uppfattar då att domaren kan målet. Om riktade förelägganden inte skickas är det dessutom, enligt ett par advokater, lättare att inte svara på föreläggandet eller att svara genom att upprepa det som redan tidigare sagts. Det skulle vara bra om domstolarna på ett tidigt stadium använder sig av mjuka stupstocks förelägganden (42 kap. 15 a § rättegångsbalken) för att hindra att ombuden läser in sig på målet först i ett sent skede. En advokat ansåg också att domstolarna bör använda sig av den skarpa stupstocken (42 kap. 15 § rättegångsbalken).

Det angavs att vissa advokater fördröjer processen genom att skapa processer i processen. Ibland framställs t.ex. ett editionsföreläggande för att obstruera. Det är då viktigt att domstolen sätter sig in i frågan och avgöra denna snabbt. Domstolen skul-

le t.ex. snabbt kunna kalla till ett möte med parterna och reda ut frågan. Om en tidsplan har fastställts kan domaren också lägga tillbaka frågan till parterna genom att fråga hur de anser att planen ska kunna hållas. Det angavs att domstolarna inte alltid har tillräcklig kunskap.

Ett par advokater ansåg att det är stor skillnad på kvaliteten på handläggningen i skiljeförfarandet jämfört med förfarandet i domstol. Handläggningen i skiljeförfarande medger inte att någon av parterna ”såsar”, vilket är möjligt enligt rättegångsbalkens bestämmelser. En advokat ansåg dock att avgörandena i skiljeförfarandena inte håller högre kvalitet än sådana från domstol. I skiljeförfarandet är det ett trepartsförhållande – alla vill lösa en konflikt. Vid domstol är det enligt advokaterna part mot domstol. I skiljeförfarandena sker mycket kommunikation via e-post och genom telefonkonferens.

### Bevisning

Advokaterna hade olika uppfattningar om när bevisuppgift ska lämnas. Det nämndes att det står i rättegångsbalken att bevisuppgift ska lämnas i stämningsansökan och svaromålet. Ett par advokater ansåg att det är viktigt att bevisuppgift lämnas senast vid den muntliga förberedelsen. Enligt en advokat är skälet till detta framför allt att huvudförhandlingen ska kunna planeras vid den muntliga förberedelsen. Det angavs att det är viktigt att parterna tydligt anger bevis- och förhörstema.

### Förlikningsdiskussioner

Advokaternas åsikter gick isär vad gäller frågan om det är lämpligt att den domare som ska döma i målet också håller i förlikningsdiskussionerna. En advokat menade att han inte avslöjar några svagheter för en domare som ska döma i målet, vilket medför att förlikningsdiskussionerna inte blir så bra. Det uppstår helt enkelt inget förtroendeförhållande mellan ombudet och domaren. En annan advokat ansåg dock att så inte är fallet. Ytterligare en advokat uppgav att han tidigare inte haft några synpunkter på att samma domare som dömer i målet också för förlikningsdiskussioner. Efter att två domare skött detta på ett dåligt sätt har han dock ändrat uppfattning. Det nämndes också att domaren själv ibland är mer försiktig vid förlikningsdiskussionerna om denne även ska döma i målet. Det är bra att hovrätten tar upp frågan om förlikning.

### Medling

Det framkom också att domstolen bör ta upp frågan om förordnande av medlare. Det är dock viktigt att handläggningen av målet fortsätter även om medlare förordnas. Oftast kostar en medlare inte så mycket pengar och kostnaden för medlare går på rättsskyddsförsäkringen. Lämpliga som medlare är pensionerade domare och advokater. En idé som framhölls var att det skulle kunna finnas en lista hos domstolarna med advokater som är intresserade av att åta sig uppdrag som medlare.

### Parternas agerande

Det angavs att det ligger i processandet att det inte alltid går att hitta en effektiv handläggning eftersom en part ibland vill göra livet surt för motparten. En advokat ansåg att förhållandet av processer har ökat på senare tid.

### Övrigt

En advokat ansåg att det skulle vara bra med en kommersiell domstol. Det framfördes också synpunkter på att preliminärfrågor i hovrätten borde ha förtur.

## 8 Sammanfattande synpunkter

DV har haft i uppdrag att undersöka hur domstolarna ska kunna hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider vad gäller tvistemålen. Uppdraget har utförts inom projektet och undersökningen har skett i enlighet med interna direktiv. Enligt dessa ska i en rapport beläggas vilka faktorer som inverkar på domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet. Rapporten ska även omfatta en beskrivning av hur olika domstolar arbetar för att möta variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider vad gäller tvistemålen samt innehålla eventuella synpunkter på utformningen av berörda författningar.

I detta avsnitt redovisar vi, utifrån gjorda undersökningar, vårt arbete med hänsyn till de interna direktiven.

### 8.1 Viktiga faktorer

Redan tidigt under arbetets gång framkom flera faktorer som i högre grad än andra påverkar domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet. Dessa faktorer har sedan bekräftats från både domstols- och advokathåll. De mest framträdande faktorerna, som också anges under avsnittet 7.2.2, redovisas i det följande. Faktorerna redovisas utan särskild rangordning. Härtill kommer att de oftast samverkar.

#### Rättens processledning

En allmän uppfattning bland domstolar och advokater var att rättens processledning är av avgörande betydelse för hur snabbt framför allt dispositiva tvistemål avgörs. Det framhölls att domstolarna bättre bör tillämpa de bestämmelser som anges i rättegångsbalken, t.ex. att upprätta en tidsplan i tvistemålen. Betydelsen av seriösa förlikningsförsök framhölls också av många. Från advokaternas sida betonades särskilt att domstolen bör upprätta en tidsplan *tillsammans* med parterna/ombuden och det i ett tidigt stadium av förberedelsen. Det upprättas då en relation mellan parterna och domaren, vilket medför att advokaterna känner sig mer förpliktade att följa planen och att de därmed begär anstånd i mindre omfattning. Det framkom också synpunkter på att domstolarna bör upprätta riktade förelägganden. Advokaterna uppfattar då att domaren kan målet och följer därför föreläggandet i större omfattning.

#### Parternas processföring

En annan vanlig orsak till att tvistemålshandläggningen drar ut på tiden som framkom är att parterna inte kommer in med inlagor i tid och i vissa fall till och med försöker fördröja målets handläggning. Enligt en advokat vill en part ibland ”göra livet surt” för motparten, vilket medför att det helt enkelt inte går att få till stånd en effektiv handläggning.

#### Kansliets rutiner

Ett par domstolar uppgav också att det är av stor vikt för en effektiv tvistemålshandläggning att kansliet utarbetar goda rutiner för sitt arbete. Ett exempel på sådana är väl fungerande bevakningsrutiner.

### **Beredningen av mål bör skötas av en domare**

En från många håll, inte minst från advokater, framförd synpunkt är att det bör vara en domare eller i vart fall en jurist med mångårig erfarenhet som sköter beredningen av de dispositiva tvistemålen. Skälen till detta är att det bör vara endast en person och helst en person med auktoritet och god insikt i målet som svarar för alla kontakter med parterna.

### **Särskilda rutiner med socialnämnden**

Enligt domstolarna är den avgörande faktorn för en effektiv handläggning av familjemålen att socialnämnderna kan utföra sina utredningar inom rimlig tid. Flera domstolar har därför tagit fram särskilda rutiner tillsammans med socialnämnderna för att på så sätt minska handläggningstiderna. Ett sätt att åstadkomma detta är att ge socialnämnderna mer tid för de s.k. snabbyttrandena för att dessa ska bli fylligare och därigenom kunna tjäna som tillräckligt underlag för ett slutligt avgörande av målet.

### **Kompetens**

Flera domstolar lyfte fram betydelsen av rätt kompetens vid domstolarna. Bl.a. angav vissa att specialisering behövs för en effektiv handläggning även om det inte fanns total samstämmighet bland domstolarna i denna fråga. Det framkom i det sammanhanget att en tingsrätts geografiska placering kan medföra svårigheter att rekrytera kompetent personal.

### **Resurser**

Några domstolar framhöll av naturliga skäl vikten av tillräckliga resurser. En synpunkt var att det är en förutsättning för en effektiv hantering av tvistemål och andra mål att resurstilldelningen är stabil och förutsägbar. Att en rimlig arbetsbörda är en viktig faktor nämndes också. Även vikten av att domartjänsterna vid en domstol är besatta i så hög grad som möjligt för att förhindra vakanser lyftes fram.

### **Brottmålen tränger sig före tvistemålen**

Många domstolar uppgav att brottmålen, speciellt förtursmålen, tränger sig före tvistemålen. Det anfördes att en klart övervägande del av tingsrättens totala resurser utnyttjas för att kunna hålla bestämda omloppstider beträffande brottmålen. Detta medför att beredningen av tvistemål inte alltid utförs med den fasthet och precision som krävs för att tillgodose kravet på en effektiv och optimal handläggning. En synpunkt som framkom var att en brottmålstopp som hotar att inkräkta på domarens arbete med tvistemålen måste kunna minskas av inhyrda extra domare.

### **Kvalitetsarbetet**

Att ett systematiskt kvalitetsarbete i sig är effektivitetshöjande framhölls också. Redan genom själva kvalitetsarbetet höjer man effektiviteten vid domstolen.

### **Parternas inflytande över rättens sammansättning**

Från många domstolar framhölls att parternas möjligheter att påverka om ett mål avgörs av en eller tre domare i många fall kan medföra att handläggningen av målet försenas i onödan.

## 8.2 Olika arbetsätt

Av genomförda undersökningar framgår att det på ett flertal domstolar pågår särskild verksamhet med inriktning på hantering av tvistemål och att domstolarna har valt att arbeta på olika sätt för att få en effektiv och kvalitetsmässigt bra handläggning av dessa mål. De arbeten som pågår bör leda till bättre förutsättningar att möta variationer i mål- och ärendetillströmningen.

Nedan redovisas domstolarnas och advokaternas uppfattningar i denna del. Det har framkommit att skillnaden i organisations- och arbetsätt mellan stora tingsrätter och övriga tingsrätter är stor. Vi har därför under vissa avsnitt i detta kapitel valt att redovisa dessa domstolsslag var för sig.

### 8.2.1 Tingsrätterna

#### Rotel eller enhet

Flera domstolar ansåg att det inte finns någon optimal organisationsform med störst effektivitet och bäst möjligheter att hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen. Enligt domstolarna synes istället de lokala förutsättningarna vad gäller personal m.m. avgörande för vilken organisationsform som är bäst för en viss domstol. Vissa domstolar arbetar således i rotlar och andra i enheter av olika slag. En vanlig synpunkt från advokater var dock att det är bättre om tvistemålen handläggs på rotlar än på enheter.

#### Specialisering

Från domstolarna angavs att lämpligheten av specialisering bör bedömas utifrån faktorerna personlig läggning, intresse och mängden tvistemål. En nackdel med specialisering som framhölls var att domare som är specialiserade tappar kompetens på andra områden. För att ta hand om variationer i mål- och ärendetillströmningen krävs det att domarna är generalister. Vissa advokater ansåg å sin sida att särskilda tvistemålsavdelningar bör öka effektiviteten eftersom andra mål då inte prioriteras samt även leda till att domarna får ökad kunskap om tvistemålen.

#### Större domstolar

Vid ett par större tingsrätter arbetade personalen tidigare på särskilda tvistemåls- och brottmålsavdelningar. Dessa domstolar har nu valt att organisera om sig till blandade avdelningar. Även en annan större tingsrätt avser att genomföra en liknande förändring av sin organisation. De skäl som angavs för övergången till blandade avdelningar är framför allt ökad trivsel för personalen och ett mer effektivt användande av personalresurserna, dvs. en mer flexibel organisation. Den nackdel med blandade avdelningar som framhölls från domstolarnas sida är risken för att brottmålen kan komma att tränga undan tvistemålen.

#### Övriga domstolar

Vid några av övriga domstolar pågår det enligt vad som framkommit olika typer av specialiseringar.

- På en domstol fördelas huvuddelen av de dispositiva tvistemålen på en av tre målenheter och den enheten handlägger i gengäld inga brottmål.
- Vid en annan domstol fördelas dispositiva tvistemål på en specialrotel, ”Snabbspåret”. Mål på denna rotel som inte avgörs inom en kortare tid fördelas över på en annan rotel.

- En domstol har en domare avdelad för att på heltid syssla med förlikningsverksamhet. Domaren går betydligt längre med förlikningsansträngningarna, vilka då ofta syftar till mer övergripande lösningar, än som är vanligt. Domaren dömer då inte i målen.
- En domstol har valt att låta en domare ta hand om äldre tvistemål.
- Vid en domstol arbetar tre domare på heltid med tvistemål.

Var och en av dessa domstolar anser att just deras sätt att handlägga tvistemålen leder till eller kan komma att leda till ökad effektivitet på domstolen.

### **Beredningsorganisation**

Från domstolarna förelåg enighet om att brottmålen handläggs mer enhetligt än tvistemålen och att brottmålshanteringen därmed kan delegeras på ett annat sätt än tvistemålshanteringen. Uppfattningarna gick däremot isär huruvida det är bäst att tvistemålen handläggs av en beredningsorganisation eller av en domare.

De fördelar med att bereda tvistemålen i en beredningsorganisation som lyftes fram är minskad sårbarhet och större flexibilitet. Det angavs att beredningen av tvistemålen i sådana fall blir mer enhetlig och att alla mål går igenom beredningen med samma fart. Vissa nackdelar, som risken för felaktig handläggning pga. bristande erfarenhet, framkom dock. Från advokathåll betonades vikten av att en och samma person handlägger ett visst tvistemål. Om så sker, vet nämligen ombuden vem de ska vända sig till vid domstolen. När det gäller frågan om vilken personalkategori som bör bereda tvistemålen gick advokaternas åsikter något isär. Några tyckte att det är bäst om en domare bereder målen medan någon annan ansåg att av större betydelse är istället handläggarens kompetens och kunskap om målet.

#### **Större domstolar**

Vid de större domstolarna handläggs vanligtvis tvistemålen i en beredningsorganisation. Vid dessa domstolar har varje domare över 100 tvistemål. Domarna hinner därför inte med beredningen av målen utan måste delegera denna uppgift. Det framkom att det då förekommer vissa felaktigheter i handläggningen, men att detta arbetssätt trots allt är mer effektivt. Vikten av att snabbt få ut målen till förhandling framhölls, eftersom de flesta mål avgörs vid den första förhandlingen. En representant för en större domstol angav att domarna är de som bäst bereder målen, men att det vid domstolen inte finns tillräckligt med domare för att dessa ska hinna med detta. Det framhölls också att det är svårt att få duktiga jurister att söka tjänst som beredningsjurist.

#### **Övriga domstolar**

Vid mötet angav en domare att vid hennes domstol arbetar personalen i en beredningsorganisation och att tvistemålen ändå fördelas direkt på domare. Vid en annan domstol bereder domaren tvistemålen på traditionellt sätt i en rotel. Denna domstols representant angav att en förutsättning för att kunna arbeta på detta sätt är att det finns få tvistemål på domstolen. Varje domare på denna tingsrätt har i snitt 20 mål på sin rotel. Representanterna från dessa domstolar ansåg båda att det är mest effektivt och rättssäkert att en ordinarie domare handlägger tvistemålen.

## Arbetsätt och gemensamma rutiner

Vid mötet med representanter för domstolarna framkom att domstolarna arbetar på mycket olika sätt med tvistemålen. Det förekommer t.ex. olika rutiner för skriftväxlingen och olika uppfattningar om i vilket skede bevisuppgift bör lämnas. Representanterna var dock överens om vikten av att upprätta en tidsplan och att föra förlikningsdiskussioner i olika skeden av förberedelsen. Åsikterna gick däremot isär vad gäller att förordna medlare i målen. Advokaterna ansåg dock att domstolen som regel bör ta upp frågan om förordnande av medlare. Lämpliga som medlare är pensionerade domare och advokater. En idé som framkom var att det vid domstolarna skulle finnas en lista med advokater som är intresserade av att åta sig uppdrag som medlare.

Vad gäller frågan om det är lämpligt att den domare som ska döma i målet också håller i förlikningsdiskussionerna gick advokaternas åsikter isär. En advokat menade att han inte vill avslöja några svagheter för en domare som ska döma i målet, vilket medför att förlikningsdiskussionerna inte blir så bra.

Några domstolar betonade vikten av att ta fram rutiner för hanteringen av både dispositiva och indispositiva tvistemål och att detta bör ske i samråd med advokaterna respektive socialnämnderna.

### 8.2.2 Hovrätterna

Av svaren på skrivelsen från projektet till hovrätterna framgick att alla hovrätter som svarat arbetar på något sätt med att effektivisera handläggningen av tvistemål. De sätt som angavs är följande.

- Att arbeta i beredningsorganisation där en beredningschef handlägger övervägande delen av målen och ärendena.
- Vikten av en tidig utsättning av tvistemålen och av att hålla huvudförhandling inom kort tid från det att målet kommit in till hovrätten.
- Att utse en eller flera hovrättsråd som bereder de dispositiva tvistemålen och genomgår särskild utbildning på området.
- Att ha fasta rutiner för beredningen av tvistemål. Det är t.ex. viktigt att kontakt tas med ombuden eller parterna så snart ett tvistemål kommer in till hovrätten, för att i samråd med dessa planera handläggningen av tvistemålen.
- Att arbeta med att få parterna att nå samförståndslösningar i både dispositiva och indispositiva tvistemål.

## 8.3 Berörda författningar

Domstolarna och advokaterna har haft följande synpunkter på utformningen av vissa författningsbestämmelser.

- Domstolarna framhöll att parternas möjligheter att påverka om ett mål avgörs av en eller tre domare kan medföra att målet försenas i onödan och därför bör begränsas (jfr 1 kap. 3a § 3 st rättegångsbalken).
- En domstol framförde önskemål om det införs en forumregel avseende tvistemålen som möjliggör för tingsrätter inom åtminstone en region att överlämna mål till en domstol som vid tiden för överlämnandet inte är så hårt belastad eller av annan anledning kan överta målet (jfr 10 kap. rättegångsbalken).
- En uppfattning som framkom är att ett hinder mot en effektiv handläggning kan vara att ordföranden i en kollegial sits i tingsrätt måste vara en ordinarie

domare (jfr 22 § förordningen med tingsrättsinstruktion). I hovrätten kan en pensionär vara ordförande och så borde det vara även i tingsrätten (23 § förordningen med hovrättsinstruktion).

- Det framfördes också synpunkter på att preliminärfrågor i tvistemål i hovrätten borde ha förtur.
- En annan synpunkt som framfördes var att det är bra om en lagändring genomförs som möjliggör att mål med rättshaverister kan lösas på ett enklare sätt än idag. Om en parts utsikt till framgång framstår som obefintlig, måste målet idag ändå handläggas och prövas om talan inte är uppenbart ogrundad (jfr 42 kap. 5 § 1 st rättegångsbalken). Sådana mål har en tendens att ta mycket tid i anspråk.
- En domstol anförde att den mjuka stupstocken möjligen bör ändras så att domstolen inte behöver konstatera att handläggningen försenats för att domstolen ska kunna hindra att en ny omständighet eller ett nytt bevis åberopas (42 kap. 15 a § rättegångsbalken).

Som angetts tidigare i rapporten pågår en översyn av tingsrättsinstruktionen och forumreglerna i tvistemål.

## 9 Slutsatser

Vi har tidigare i rapporten redovisat vårt arbete utifrån de interna direktiven. Den övergripande frågan är dock hur domstolarna ska kunna hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider när det gäller tvistemålen.

Enligt våra undersökningar inverkar vissa faktorer i större utsträckning än andra på domstolarnas förmåga att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet. Av dessa undersökningar framgår vidare att domstolarna arbetar och är organiserade på olika sätt för att få en effektiv och kvalitetsmässigt bra handläggning av tvistemålen. Eftersom vi inom projektet i stort har saknat möjlighet att bedöma effektiviteten i olika organisations- och arbetsätt har vi inte kunnat göra en bedömning av om ett sätt är bättre än ett annat. Till samma slutsats kom även Statskontoret i rapporten Sammanslagna tingsrätter – En utvärdering. En omständighet som tydligt har framkommit är dock skillnaden i organisations- och arbetsätt mellan stora tingsrätter och övriga tingsrätter, vilket i stor utsträckning beror på de olika förutsättningar som gäller för dem.

Sammanfattningsvis har vi, med det underlag som vi tagit fram, inte på ett entydigt sätt kunnat besvara den övergripande frågan. Vi har dock kunnat göra några generella iakttagelser.

1. En domstols sätt att organisera sig och arbeta bestäms i stor utsträckning utifrån domstolens storlek, tillgängliga resurser, kompetensen hos personalen och chefens ledarskap. Det är av vikt att varje domstol arbetar med att hitta den organisationsform som är bäst för domstolen och, tillsammans med berörda aktörer, tar fram tydliga, effektiva och rättssäkra rutiner för hanteringen av tvistemål. Det är också viktigt att detta arbete aldrig avstannar. Domstolschefens betydelse för ett ständigt pågående utvecklings- och kvalitetsarbete kan inte nog betonas.
2. Om domstolarna arbetar på bästa sätt och tillförs resurser som motsvarar det förväntade antalet inkomna mål kommer de att vara bra rustade för att klara av åtminstone vissa variationer i mål- och ärendetillströmningen. Om mål och ärenden ökar i större omfattning eller om det blir brist på personalresurser måste dock medel tillskjutas utifrån. Ett sätt att klara av större variationer i mål- och ärendetillströmningen är att anlita domare som tillhör den förstärkningsstyrka, som är uppsatt för att stötta domstolarna. Det är således viktigt att framöver rekrytera flera domare till denna förstärkningsstyrka. En annan möjlighet är ett utvidgat samarbete mellan olika domstolar. Här kan de samarbetsformer som utarbetats för avarbetning av de s.k. överbalanserna utgöra förebild.
3. I budgetpropositionen anges det att domstolsorganisationen bör vara utformad för att skapa förutsättningar för en väl fungerande beredningsorganisation. Från flera håll har dock framhållits betydelsen av att det är en ordinarie domare eller i vart fall en kvalificerad jurist som ansvarar för beredningen av tvistemålen för att handläggningen ska bli så effektiv och rättssäker som möjligt. Flera domstolar som arbetar i en beredningsorganisation har också valt att fördela tvistemålen direkt på en domare, som sedan får svara för beredningen av dessa. Vid de större domstolarna bereder dock vanligtvis beredningsjurister eller notarier de ordinära tvistemålen. Skälet för det är emellertid ofta brist på domare. Advokaterna framhöll också vikten av att en och

samma person handlägger ett visst tvistemål, så att ett bra samarbete uppstår mellan domstolen och ombuden. Sammantaget anser vi därför att mycket talar för att det blir en snabbare och bättre handläggning om det är en ordinarie domare som ansvarar för beredningen av i vart fall de mer kvalificerade dispositiva tvistemålen. De mer rutinmässiga tvistemålen kan handläggas i en beredningsorganisation utifrån fasta handläggningsrutiner. Viktigt är dock att det under beredningen alltid går att utpeka någon som är ansvarig för beredningen av målet.

4. Som framhållits tidigare är det av stor betydelse att tidsplaner upprättas, i större mål tillsammans med parterna, och att domstolarna i stor utsträckning försöker få parterna att nå en överenskommelse. Domstolarna bör således även framöver arbeta med att upprätta tidsplaner i tvistemålen och att bibehålla eller utarbeta en bra förlikningsverksamhet på domstolen. Det är över huvud taget viktigt att domstolarna i största möjliga utsträckning använder sig av de verktyg som rättegångsbalkens bestämmelser tillhandahåller för att göra beredningen av tvistemålen så effektiv som möjligt. Det är också viktigt att domskrivningen anpassas efter behovet i varje enskilt mål och att domstolarna i varje mål ställer sig frågan vad just det målet kräver i fråga om domens innehåll och för vem eller vilka domen skrivs.
5. I Domstolsverkets promemoria En statistisk metod för beräkning av optimal balans anges att det finns ett tydligt linjärt samband mellan omloppstider och andel mål i balans samt att statistiken visar att domstolar som har kortare omloppstider också har en lägre andel mål i balans och vice versa. Om överbalanserna av mål försvinner eller minskar kommer således förutsättningarna för domstolarna att arbeta effektivt med tvistemålen att förbättras. Domstolarna bör därför prioritera arbetet med att minska sina målbalanser. Sådant arbete pågår också bl.a. i det s.k. balanssamarbetsprojektet. Det är dock av vikt att arbetet med att minska balanserna vid domstolarna fortsätter och att resurser tillförs detta arbete.

Slutligen vill vi framhålla följande.

Vi har under arbetets gång kunnat konstatera att domstolarnas organisation och arbetssätt skiljer sig mycket åt. Vi har också tidigare tagit upp betydelsen av att domstolarna arbetar med kvalitetsfrågor och därmed tar fram tydliga, effektiva och rättssäkra rutiner för hanteringen av tvistemål. Det är emellertid också viktigt att bra exempel på hantering av tvistemål sprids mellan domstolarna och att närliggande domstolar och domstolar med likartad struktur för en kontinuerlig dialog mellan sig i dessa frågor. På så sätt kan goda idéer tas till vara i större utsträckning och verksamheten förbättras ytterligare. Domstolarna bör således i större utsträckning än idag utbyta erfarenheter med varandra. I detta arbete bör Domstolsverket stödja domstolarna genom att fungera som inspiratör och förmedlare av kunskap. Domstolsverket kan t.ex. anordna seminarier för erfarenhetsutbyte mellan domstolarna. Genom tillkomsten av Domstolsakademin har ytterligare ett sätt att sprida goda erfarenheter mellan domstolarna uppkommit. Det kan vidare vara av värde för enskilda domstolar att på ett mer systematiskt sätt kartlägga vilka rutiner som gäller för den egna tvistemålshanteringen. Som ett led i detta arbete kan Domstolsverket anordna utbildningar för domstolarna i processkartläggning. I detta sammanhang bör återigen domstolschefens betydelse för ett pågående kvalitetsarbete betonas. Domstolschefen har även en avgörande roll för att en samverkan med andra domstolar blir verklig.

## Regeringsuppdrag - domstolarnas hantering av tvistemål

### Bakgrund

De allmänna domstolarna utgörs av tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen. Vid samtliga allmänna domstolar handläggs tvistemål, brottmål och ärenden. Tvistemålen brukar delas in i två grupper, indispositiva (familjemål) och dispositiva tvistemål (förmögenhetsrättsliga mål).

Regeringens mål för bl.a. tvistemålen är att de ska handläggas på ett rättssäkert och effektivt sätt. Det har angetts att inriktningen, under de närmaste åren, bör vara att huvuddelen (75 procent) av tvistemålen (exklusive gemensam ansökan om äktenskapsskillnad) inte bör ta längre tid än sju månader att avgöras i tingsrätt respektive hovrätt. Domstolarna ska för varje år i samråd med Domstolsverket själva sätta sina verksamhetsmål, i enlighet med en mallstruktur för verksamhetsmål som Domstolsverket fastställer.

Handläggningen av tvistemål styrs av reglerna i rättegångsbalken. Vidare anges det i instruktionen för respektive instans bl.a. vem som kan vidta åtgärder för beredning av mål och ärenden. Dessa författningar möjliggör olikheter i handläggningen av tvistemål vid domstolarna. Regelverket ger viss möjlighet för domstolarna att organisera sig på olika sätt genom t.ex. att ha en beredningsorganisation och specialisering av domare. Det nämnda leder till skillnader i handläggningen av tvistemål vid domstolarna. Även andra faktorer påverkar domstolarnas verksamhet.

### Uppdraget

I regleringsbrevet för 2008 ger regeringen Domstolsverket (DV) i uppdrag att undersöka hur domstolarna ska kunna hantera variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider när det gäller tvistemålen. I framställningen av uppdraget anges följande.

*Det är av stor vikt att tvistemålshanteringen kan ske effektivt och med hög kvalitet. Medborgarna och andra intressenter ska kunna utgå från att mål och ärenden avgörs inom rimlig tid. Detta gäller inte minst fysiska och juridiska personers rätt att i rimlig tid få civilrättsliga tvister och andra rättsliga angelägenheter prövade i domstol. Verksamheten vid domstolarna måste vara utformad på ett sådant sätt att de kan klara sina uppgifter avseende såväl brottmål som tvistemål.*

Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2008.

Genomförandet av nämnda uppdrag ska ske genom ett projekt i DV. Projektet ska benämnas ”Tvistemålsuppdraget” och ska genomföras enligt följande direktiv.

### Projekt mål

Projektet har i uppdrag att ta fram en rapport som

1. belyser vilka faktorer som inverkar på domstolarnas möjligheter att handlägga tvistemålen inom rimlig tid och med hög kvalitet.
2. omfattar en beskrivning av hur olika domstolar arbetar för att möta variationer i mål- och ärendetillströmningen med bibehållen hög kvalitet och med rimliga handläggningstider avseende tvistemålen. Utredningen i denna del kan fullgöras genom att information inhämtas direkt från domstolarna eller vid besök på några representativa domstolar.
3. redovisar de eventuella synpunkter på utformningen av berörda författningar som kan ha framkommit under arbetets gång.

Projektet ska utgå från den befintliga yttre organisationen och från att de eventuella förslag som läggs fram ska kunna genomföras inom ramen för den övergripande dimensioneringen.

### Projektorganisation

Projektorganisationen består av dels en styrgrupp, dels en projektgrupp.

I *styrgruppen* ingår chefsjuristen Jörgen Nilsson och chefen för personalavdelningen eller den person som denna chef sätter i sitt ställe.

*Projektgruppen* består av följande personer.

Staffan Levén	Projektledare	031-701 23 49
Camilla Lyckman	Juridiska avdelningen Projektsekreterare	036-15 53 40, 031-701 12 50
Monica Felding	Personalavdelningen Enheten för organisations- utveckling	040-35 35 38, 0708-35 96 71
Margareta Rothell	Utvecklingsavdelningen Enheten för verksamhets- stöd	031-701 12 53, 0708-35 96 90
Jan Lindgren	Ekonomiavdelningen Enheten för analys	036-15 53 12, 0708-35 96 94

### **Arbetsmetoder**

Projektgruppen ska träffas regelbundet. Det dagliga arbetet ska i huvudsak bedrivas av projektledaren och projektsekreteraren. Övriga deltagare i projektgruppen ska utgöra stöd för dessa personer. Projektledaren och sekreteraren avgör i vilken utsträckning övriga ledamöter kontaktas.

Möten med styrgruppen ska äga rum vid fyra tillfällen. Informella kontakter kan tas däremellan. Generaldirektören ska också hållas informerad om utredningens arbete.

Arbetet för styrgruppen och projektgruppen ska bedrivas enligt upprättad projektplan.

Juridiska avdelningen

## Förteckning över de personer och domstolar som bidragit med synpunkter

### Domstolar som besvarat skrivelsen

#### Hovrätter

Göta hovrätt  
Hovrätten för Nedre Norrland  
Hovrätten för Västra Sverige  
Hovrätten för Övre Norrland  
Svea hovrätt

#### Tingsrätter

Alingsås tingsrätt	Katrineholms tingsrätt	Umeå tingsrätt
Blekinge tingsrätt	Kristianstads tingsrätt	Varbergs tingsrätt
Borås tingsrätt	Luleå tingsrätt	Vänersborgs tingsrätt
Eksjö tingsrätt	Lunds tingsrätt	Värmlands tingsrätt
Falu tingsrätt	Lycksele tingsrätt	Västmanlands tingsrätt
Gotlands tingsrätt	Malmö tingsrätt	Växjö tingsrätt
Göteborgs tingsrätt	Mora tingsrätt	Ystads tingsrätt
Haparanda tingsrätt	Norrälje tingsrätt	Ångermanlands tingsrätt
Helsingsborgs tingsrätt	Nyköpings tingsrätt	rätt
Hudikvalls tingsrätt	Skellefteå tingsrätt	Örebro tingsrätt
Hässleholms tingsrätt	Solna tingsrätt	Östersunds tingsrätt
Jönköpings tingsrätt	Stockholms tingsrätt	
Karlskoga tingsrätt	Sundsvalls tingsrätt	

### Representanter från domstolarna

Sten Burman, lagman, Sundsvalls tingsrätt  
Cecilia Klerbro, rådman, Stockholms tingsrätt  
Håkan Körner, chefsrådman, Göteborgs tingsrätt  
Kenneth Lundström, chefsrådman, Malmö tingsrätt  
Knut Norrman, rådman, Lunds tingsrätt  
Anna-Lisa Stoican, rådman, Södertörns tingsrätt  
Cecilia Tisell, rådman, Vänersborgs tingsrätt  
Bengt von Reis, hovrättsråd, Hovrätten för Västra Sverige  
Jan Warén, lagman, Halmstads tingsrätt  
Magnus Widebeck, lagman, Nyköpings tingsrätt

DATUM
2008-09-29

DIARIENR
455-2008

**Domstolar som vi besökt**

Vänersborgs tingsrätt  
Uddevalla tingsrätt  
Göteborgs tingsrätt

**Möte med en domstol**

Malmö tingsrätt

**Advokater**

Fredrik Andersson, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Göteborg  
Anders I Bengtsson, Setterwalls Advokatbyrå i Göteborg AB, Göteborg  
Lars Jonson, Advokatfirman Lindahl KB, Göteborg  
Robin Oldenstam, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Göteborg  
Kristian Andersson, Advokatfirman Hammar KB, Uddevalla  
Maria Almgren, Advokatfirman Jan Ertsborn AB, Falkenberg



# DOMSTOLSVERKET

SVERIGES DOMSTOLAR